

TARTU ÜLIKOOL

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Kultuuriteaduste instituut

Etnoloogia osakond

Ulvi Karu

**“KUI ME ISE EI KAITSE OMA KODUMAAD, EGA SIIS KEEGI TEINE KA SEDA EI
TEE”:** KODANIKUVASTUTUS JA KRIISIVALMIDUS NAISKODUKAITSE NÄITEL

Bakalaureusetöö

Juhendaja:
PhD Keiu Telve

TARTU
2026

Iseseisvalt tehtud töö kinnitus

Olen bakalaureusetöö kirjutanud iseseisvalt. Kõigile töös kasutatud teiste autorite töödele, põhimõtteliste seisukohtadele ning muudest allikaist pärinevatele andmetele on viidatud.

Autor: Ulvi Karu

26. mai 2026

Annotatsioon

Siinne bakalaureusetöö uurib pärast 24. veebruari 2022 Naiskodukaitsega liitunud naiste motivatsiooni, kriisivalmidust ning arusaamu enda rollist riigikaitstes ja kodanikuühiskonnas. Uuring põhineb kümnel poolstruktureeritud intervjuul Naiskodukaitse Tartu ringkonna liikmetega. Tulemustest ilmnes, et liitumine oli seotud sooviga suurendada kriisivalmidust, omandada uusi oskusi ning panustada ühiskonna turvalisusse. Motivatsioonis põimusid sõjaärevus, kollektiivne mälu, kodanikuvastutus ja soov aidata teisi. Riigikaitseesse panustamist käsitleti laiemalt kui üksnes sõjalise tegevusena.

Võtmesõnad: Naiskodukaitse, kriisivalmidus, naised riigikaitstes

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
1. Teoreetiline raamistik.....	9
1.1 Kodanikuaktiivsus ja vabatahtlikkus.....	9
1.2 Elanikkonnakaitse kui osa riigikaitsest.....	12
1.3 Feministlik perspektiiv naiste rollist kriisiolukordades ja militaarsüsteemides.....	15
1.3.1 Naised kriisijuhtimises.....	15
1.3.2 Naiste positsioon militaarsüsteemides	18
1.3.3 Naiskodukaitse ja vabatahtlikud riigikaitseorganisatsioonid lähiriikides.....	19
2. Uurimismeetodid ja refleksiivsus.....	22
2.1 Metoodika.....	22
2.2 Refleksiivsus.....	23
3. Naiskodukaitsega liitumise põhjused	25
3.1 Minevikukogemus ja sõjaärevus.....	26
3.2 Muretsemisest tegutsemiseni ehk vajadus uute oskuste järgi.....	28
3.3 Mõjutajad ja sotsiaalne võrgustik.....	32
4. Kriisivalmidus ja kriisiks vajalikud oskused	36
4.1 Võimalikud Eestit ohustavad kriisid.....	36
4.2 ”Tahad rahu – valmistu sõjaks” ehk militaarsusega rahu tegemine	37
4.3 Väljakutsed õppustel.....	39
4.4 “Mida rohkem on neid teadjaid ja oskajaid, seda tugevamad me oleme” ehk ülekantavad oskused kriisiolukorraks.....	41
5. Naiste rollid riigikaitstes ja kodanikuühiskonnas	44
5.1 Naiste roll kodanikuühiskonnas.....	44
5.2 Naised militaarsüsteemis.....	45
5.3 Sõjaajaroll ja vastutus pereliikmete pärast.....	48
Kokkuvõte	52
Kasutatud allikad ja kirjandus.....	54
Summary.....	64
Lisa.....	65

Sissejuhatus

24. veebruaril 2022 alanud Venemaa laiaulatuslik sõjaline rünnak Ukraina vastu šokeeris kogu maailma ning seadis küsimuse alla ka Eesti julgeoleku, pannes mõtlema meie valmisolekule võimaliku sõjalise agressiooni korral. Muuhulgas tõusid esile energiajulgeoleku, elanikkonnakaitse ja üldise kriisivalmiduse teemad. Energiasõltuvuse vähendamise üheks oluliseks sammuks oli Eesti ja teiste Balti riikide lahkumine Venemaa juhitud elektrivõrgust 2025. aasta veebruaris (Elering 2025).

Ukraina sõda ei mõjutanud üksnes riiklike julgeoleku- ja kriisivalmiduse arutelude suunda, vaid tõi kiiresti kaasa ka kodanikuühiskonna aktiveerumise. Juba sõja esimestel nädalatel hakkasid inimesed ja kogukonnad organiseeruma, et Ukrainat toetada ning abi pakkuda – tekkisid MTÜd, vabatahtlikud organisatsioonid ja väiksemad algatusrühmad, mis hakkasid korraldama Ukraina abistamist. Võimalusi panustamiseks oli palju, alustades raha annetamisest kuni varjevõrkude punumiseni. Abistamise motivatsioon oli inimeseti erinev, ulatudes julgeolekuohu tajumisest moraalse kohustuseni aidata sõjaohvreid. Samal ajal oli ka neid, kes otsustasid täiendada oma valmisolekut kriisiolukorras hakkamasaamiseks – paljud liitusid vabatahtliku militaarorganisatsiooni Kaitseliiduga (edaspidi KL), samuti KL allorganisatsiooni Naiskodukaitsega (edaspidi NKK); populaarseks muutusid ka KL noorteorganisatsioonid Noored Kotkad ja Kodutütred.

KL ja NKK on sobivad võimalused igas eas täiskasvanutele, kes soovivad riigikaitseesse organiseeritult panustada. Kui ajateenistuses on ülemine vanusepiir 28 aastat, siis nii KLis kui ka NKKs puudub ülemine vanusepiir; tegevliikmeks võivad astuda kõik täisealised Eesti kodanikud, kes on võimelised läbima kohustusliku väljaõppe. Kui KL on sõjaväeliselt korraldatud riigikaitseorganisatsioon, siis NKK osaleb riigikaitstes laiemalt, hõlmates ka elanikkonnakaitse, kriisivalmiduse ja kogukondliku toetuse tegevusi. Hetkel on NKK tegevustest aktuaalsed näiteks evakuatsiooni korraldamine ja elanikkonna kriisiteadlikkuse suurendamine. NKK üheks eesmärgiks on elanikkonna kaitsetahte kasvatamine ja rohkemate naiste kaasamine riigikaitseesse ning NKK liikmeskond on suurenenud iga aastaga. Kuigi Venemaapoolseid provokatsioone ja sõjalisi rünnakuid

naaberriikide vastu on esinenud ka varem – 2007. aastal aprillirahutused Tallinnas ehk nn Pronksiöö, 2008. aastal Gruusia sõda ja 2014. aastal Krimmi okupeerimine – ei toonud need sündmused kaasa NKK liikmeskonna märkimisväärset kasvu. Seevastu 2022. aastal kasvas NKK liikmeskond rohkem kui kolmandiku võrra (NKK koduleht 2026). Võimalik, et varasemad sündmused ei olnud kas nii pikaajalise mõjuga (nt Pronksiöö), nii et inimestel ei jõudnud muret julgeoleku pärast veel tekkida, või nende aktuaalsus vaibus ajapikku (nt Krimmi okupeerimine), mistõttu võis inimeste ohutaju kaduda. Samuti oli NKK organisatsioonina 2007. aastal teistsugune kui 2022 – NKK nähtavus on aastatega suurenenud, tähtsus ühiskonnas on kasvanud ning nii väljaõpe kui ka ootused liikmetele on aastate jooksul täienenud (samam).

Naiste motivatsiooni ja väljakutseid KLiis ja NKKs on varasemalt uurinud Kiili (2017). Spetsiifilisemalt on NKKga liitumise põhjuseid käsitlenud Clemente (2023), kelle magistritöö keskendub naiste motivatsioonile vabatahtliku kaitseorganisatsiooniga liitumisel ning uurib naiste liitumismotivatsiooni NKK näitel. Samas ei seosta Clemente oma analüüsis liitumismotivatsiooni otseselt pärast 24. veebruari 2022 muutunud julgeolekuolukorraga. Siinne uurimus keskendub seevastu nende naiste motivatsioonidele, kes liitusid NKKga tugeva välise ajendi mõjul pärast Venemaa täiemahulist agressiooni Ukrainas. Siinses uuringus võetakse arvesse nii perekondlikke mõjutajaid, varasema vabatahtliku tegevuse kogemusi kui ka osalejate isiklike hoiakuid ja valmisolekut riigikaitsele panustada. Lisaks käsitleb uurimus pärast 24. veebruari 2022 liitunud naiste kriisivalmidust ning nende arusaamu enda võimalikust rollist kriisi- ja sõjaolukordades.

Kui suurem osa Eesti riigikaitset käsitlevatest uuringutest on keskendunud peamiselt noorte hoiakutele, kaitsetahtele ja valmisolekule riigikaitsele panustada (nt Mänd 2013; Seniõkiv ja Teperik 2015; Kaitseministeerium 2025) ning traditsioonilisest ajateenistuse sihtrühmast vanemate täiskasvanute kaitsevalmiduse kohta on infot vähe, siis sinne uurimus keskendub täiskasvanute motiividele ja arusaamadele riigikaitsele.

Keskendusin oma bakalaureusetöös järgmistele küsimustele:

1. Millised olid pärast 24. veebruari 2022 NKKga liitunud naiste peamised liitumismotiivid?

2. Kuidas hindavad pärast 24. veebruari 2022 NKKga liitunud naised oma kriisivalmidust?

3. Kuidas mõtestavad pärast 24. veebruari 2022 NKKga liitunud naised enda rolli riigikaitstes ja kuidas nad ühildavad seda oma pereeluga?

Kuna ma ise kuulun NKKsse juba üle 20 aasta, ent minu liitumise ajal oli julgeolekuolukord teistsugune, huvitas mind nende liikmete motivatsioon, kes liitusid NKKga peale 24. veebruari 2022. Eeldasin, et Venemaa rünnaku järel liitus palju neid naisi, kes ennast varem NKK liikmena ei näinud ning kes seetõttu ei vastanud senisele traditsioonilisele NKK liikme profiilile. Mulle pakkus huvi, millised olid liitunute motiivid ning kuidas kujunes uute liikmete suhestumine militaarse organisatsioonikultuuri ja riigikaitsete väärtustega. Kui õppustel oli väljakutseid ja liikmed on sellele vaatamata ikkagi organisatsiooni jäänud, siis kinnitab see NKK juhtmõtet, et riigikaitstes on koht igale naisele ja naisorganisatsioonina annab NKK võimaluse ka neile, kes muidu kaitsetegevusest kõrvale jääks (NKK tutvustus 2026).

Seoses 2022. aastal muutunud julgeolekuolukorraga hakati Eestis rohkem tähelepanu pöörama elanikkonnakaitse arendamisele, mille üheks osaks oli kriisivalmiduse tõstmine (Siseministeerium 2024). NKK kohustusliku baasväljaõppe käigus saab muuhulgas baasteadmised ja praktilised oskused erinevates kriisiolukordades hakkamasaamiseks. Eeldasin, et nelja aasta jooksul on uued liikmed jõudnud piisavalt õppeid ja koolitusi läbida, et neil oleks teadmisi kriisivalmiduse osas ning arusaam sellest, millistes valdkondades on NKKs võimalik panustada. Mind huvitas, kas väljaõppe käigus on tekkinud vastuolusid, milliseid oskusi on uued liikmed NKKst saanud ning milline on nende kriisivalmidus.

Laiapindse riigikaitse käsitluse kohaselt peaks olema riigikaitsetesse kaasatud kõik riigiasutused ja ühiskond tervikuna (Kaitseministeerium 2024) ning riigi pikaajaline arengustrateegia näeb ette 2030. aastaks Eesti elanike suuremat kaasatust ühiskondlikku ellu ja kodanikuühiskonna mõju suurendamist (Siseministeerium 2021), seega pakkus mulle huvi ka see, kui oluliseks peavad liikmed kodanikuühiskonna panust kriisiolukordades. Kuna paljudel uuringus osalenud liikmetest on ka pere, siis huvitas mind, kuidas nad sobitavad riigikaitse pereellu ning milline peaks nende arvates olema naiste roll militaarsüsteemides.

Töö koosneb sissejuhatusest, 5 sisupeatükist alapeatükkidega, kokkuvõttest ja ühest lisast. Sissejuhatuses avan uuritava teema tagapõhja ning tutvustan töös arutluse alla tulevaid aspekte. Teoreetilise raamistiku peatükis annan ülevaate kodanikuaktiivsuse ja vabatahtlikkuse vormidest, elanikkonnakaitse kui ühe riigikaitse suuna tekkest ja arengutest ning tutvustan feministlikku perspektiivi militaarsüsteemides ja kriisijuhtimises. Uurimismeetodite peatükis tutvustan töös kasutatud metoodikat ning analüüsin enda mõju uurimistöö tulemustele. Tulemuste osa kolmes peatükis tutvustan ja analüüsin uuringu tulemusi. Lisas on ära toodud küsimuskava.

Töö eesmärk oli mõista, kuidas tajuvad pärast 24. veebruari 2022 NKKga liitunud naised oma rolli riigikaitstes ja kodanikuühiskonnas, milline on nende kriisivalmidus ja arusaam naiste rollist militaarsüsteemides. Uurimistöö tulemused aitavad paremini mõista, kuidas mõjutavad julgeolekukriisid kodanikuaktiivsust, vabatahtlikku riigikaitseesse panustamist ning naiste rollitaju kujunemist kriisiolukordades. Selline teadmine on oluline nii NKK liikmeskonna arengu mõistmisel kui ka laiapindse riigikaitse ja elanikkonnakaitse planeerimisel laiemalt.

Tänuõnad.

Töö valmimisele aitasid kaasa mitmed inimesed, keda soovin siinkohal südamest tänada. Eelkõige tänan oma juhendajat Keiu Telvet, kes leidis oma ülitiheda graafiku kõrvalt aega minuga mõtteid pörgatada, motiveerida ning hoida mind õigel teel. Suur tänu kuulub ka Kirsti Jõesalule, kes suunas töö algusjärgus ning oli kogu protsessi vältel valmis nõu ja jõuga aitama. Tänan Piibe Lukkatsit väärtuslike nõuannete ja ettepanekute eest, mis aitasid tööd täiendada. Samuti tänan Leane Moritsat, kes aitas Naiskodukaitse ja Päästeametiga seotud küsimustega. Eriline tänu kuulub kõigile uuringus osalenud informantidele, kes olid valmis oma kogemusi ja mõtteid jagama.

1. Teoreetiline raamistik

1.1 Kodanikuaktiivsus ja vabatahtlikkus

Siinse uurimuse kontekstis käsitletakse NKKs osalemist ühe kodanikuaktiivsuse vormina, kuna organisatsioon ühendab vabatahtliku tegevuse, kogukondliku kriisivalmiduse, elanikkonnakaitse ja riigikaitse valmisoleku.

Kodanikuaktiivsuse mõiste on mitmetähenduslik ning selle defineerimise üle puudub teaduskirjanduses ühtne arusaam (Adler ja Goggin 2005; Edwards 2009). Eesti kontekstis käsitletakse kodanikuaktiivsust peamiselt kodanike vabatahtliku osalusena ühiskondlikes algatustes, mis võimaldavad mõjutada ühiskondlikke protsesse ja poliitilisi otsuseid (Lagerspetz 2004: 11-12).

Aktiivset kodanikuühiskonda seostatakse tugevama demokraatia, suurema ühiskondliku sidususe ja kõrgema kodanikuvastutusega. Inimesed on teadlikumad nii oma õigustest kui ka kohustustest ning paremini informeeritud ühiskonnas toimuva osas. Teadlikud kodanikud moodustavad ka teadlikuma valijaskonna, mis omakorda aitab kaasa osalusdemokraatiale ja kokkuvõttes stabiilsemale riigile. (Theiss-Morse ja Hibbing 2005) Nõrka kodanikuühiskonda on seostatud väiksema ühiskondliku sidususe ja madalama valmisolekuga kollektiivselt kriisiolukordades tegutseda (Putnam 2000, viidatud viidatud Theiss-Morse ja Hibbing 2005 kaudu).

Arvanitidis (2017) tõi kirjandusele tuginedes välja põhilised kodanikuaktiivsuse tunnused:

1. Tegevus on vabatahtlik;
2. Tegevuse eest ei saada otsest rahalist tasu ega materiaalselt kasu;
3. Tegevus on suunatud teiste inimeste või kollektiivse hüve toetamisele;
4. Väljendub vastavas käitumises ja tegutsemises, mitte ainult hoiakutes ja veendumustes;
5. Toimub peamiselt avalikus sfääris ning põhineb sageli koostööl ja kollektiivsel osalusel.

Arvanitidise loetelu kattub suuresti vabatahtliku tegevuse tunnustega – tasustamata altruistlik või ühiskonna hüvangule suunatud tegevus, mis toimub sageli kollektiivis (Pankiv jt 2023: 176). Militaarset tegevust kajastatakse kodanikuaktiivsuse kontekstis

peamiselt kohustusliku ajateenistuse kaudu ehk ajateenistust käsitletakse ühe kodanikukohuse vormina (Wilson ja Ruger 2020; Startseva 2024). Vabatahtlikku militaarset osalust, eriti naiste osalust vabatahtlikes militaarorganisatsioonides, on kodanikuaktiivsuse käsitlustes vähem uuritud ning seda on käsitletud peamiselt sooteara raames ja juhtumiuuringutena (Duncanson ja Woodward 2016; Lapénaité 2022; Loken ja Matfess 2023).

Kodanikuühiskond koosneb kogukondadest, mille võimekus sõltub nende liikmete oskustest, kogemustest ja valmisolekust panustada ühiste eesmärkide saavutamisse. Kui inimestel on kohusetunne panustada oma kogukonna ja elukeskkonna heaolusse, kujutab see endast olulist ressursi, mida saab tõhusalt rakendada ka erinevates kriisiolukordades. (Alexander 2018) Üks peamisi kodanikuaktiivsuse vorme on vabatahtlik tegevus (Niebuur jt 2018).

Vabatahtlik tegevus on pikemat aega kestev, planeeritud mittekohustuslik abistav tegevus üksikisiku, organisatsiooni või algatuse jaoks ilma otsest tasu või hüvitist ootamata (Clary jt 1998: 1516–1517). Vabatahtlikku tegevust iseloomustavad tegevuse vabatahtlikkus, tasu puudumine või vähesus, tegevuse organiseeritus ning selle suunatus lähikonnast väljapoole (Cnaan jt 1996).

Vabatahtlikud on väga oluline inimressurss eriti hädaolukordades, mil ametlikud võimalused võivad piiratud olla. Nad on ühenduslüli ametnike ja abivajajate vahel, samuti aitab koos tegutsemine luua kogukonnatunnet ja võimestab kogukonnaliikmeid. Kriisiolukorras on oluline, et vabatahtlik tegevus oleks juhendatud ja organisatsioonipõhine, mitte spontaanne. Organisatsioonides on võimalik korraldada süstemaatilist väljaõpet ning arvestada vabatahtlike rollidega kriisiplaanides, mis muudab tegutsemise tõhusamaks. (Alexander 2018) Kuna selline väljaõpe on organisatsioonile kulukas, eeldab see vabatahtlikelt kohusetunnet ja valmisolekut oma rolli täita. Sellest tulenevalt on oluline, et vabatahtlikel oleks motivatsiooni, et järjepidevalt panustada.

Kuivõrd vabatahtlikke ei saa motiveerida palgaga, tulevad mängu teised motivaatorid. Vabatahtlike motivatsiooni on uurinud paljud autorid ja üks esimesi jaotusi oli Gidroni kahemõõtmeline sisemiste ja väliste motivaatorite mudel (Gidron 1978; viidatud Cnaan ja Goldberg-Glen 1991 kaudu). Ka vabatahtlikkuse uurimisel laialt kasutatud egoistlike ja

altruistlike motiivide käsitlus lähtub sarnasest jaotusest, eristades teiste heaolule suunatud motiive ning isikliku kasu või eneseteostusega seotud motiive (Frisch ja Gerrard 1981). Cnaan ja Goldberg-Glen (1991) kritiseerisid sellist ranget eristust ning pooldasid ühemõõtmelist mudelit, leides, et vabatahtlike motivatsioon koosneb enamasti altruistlike ja egoistlike motiivide kombinatsioonist. Clary jt (1998) seevastu pakkusid välja mitmemõõtmelise mudeli, kus on 6 dimensiooni: väärtused (altruism ja humaansus), mõistmine (uute oskuste õppimine ja kasutamine), sotsiaalsus (suhtlus, suhted), karjääri edendamine, ego kaitse (isiklike probleemide lahendamine või nende eest põgenemine) ja enese täiustamine (eneseareng, enda vajalikuna tundmine). Samas tunduvad mõned Clary mudeli dimensioonid osaliselt kattuvad. Näiteks „mõistmise“ ja „enese täiustamise“ kategooriaid ei eristu selgelt, kuna mõlemad hõlmavad õppimist ja enesearengut. Samuti võib karjääri edendamist käsitleda osana uute oskuste omandamisest ja arendamisest.

Aguirre ja Bolton (2013) tõdesid oma metaanalüüsis, et kriisivabatahtlike motiivid vastavad Cnaani ja Goldberg-Gleni teooriale, aga laiema ringi vabatahtlike motiivid on koondatavad 3 suuremasse kategooriasse: altruism, eneseteostus ja isiklik areng (sh oskuste arendamine, karjääri edendamine ja sotsiaalse võrgustiku tihendamine). Kriisivabatahtlike all peeti silmas neid vabatahtlike, kes töötasid kriisiabitelefoni vastuvõtjatena.

Siinse töö jaoks osutus kõige sobivamaks Cavalcante ja kolleegide (2015) käsitlus, kes kirjeldasid vabatahtlike motivatsiooni läbi 5 kategooria: altruism, sotsiaalne õiglus, kuuluvus, õppimine ja individuaalne kasu. Altruistlik profiil kirjeldab ühiskondlikust vastutustundest lähtuvaid vabatahtlike, sotsiaalse õigluse dimensioon aga neid, kes soovivad vähendada ebavõrdsust ja panustada kodanikuühiskonna arengusse. Kuuluvustundest motiveeritud vabatahtlike ajendab grupikuuluvusest tulenev sotsiaalne heaolu, õppimisprofiil seostub enesearengu ja uute oskuste omandamisega ning individuaalse kasu dimensioon hõlmab isikliku heaolu ja karjääriga seotud motiive. (Cavalcante jt 2015) Ehkki vabatahtlikkuse uurimises on motivatsiooni traditsiooniliselt käsitletud altruismi ja egoismi teljel (Cnaan ja Goldberg-Glen 1991; Wilson 2000), võimaldab Cavalcante ja kolleegide mitmedimensionaalne teooria kirjeldada laiemalt motivatsiooni erinevaid tahke.

Vabatahtlike motivatsiooni selgitamiseks on välja pakutud ka teisi mudeleid, aga nende puhul on keskendutud nendele motivaatoritele, mis hoiavad vabatahtlikke oma tegevust jätkama (nt Clary ja Snyder 1999; Omoto ja Snyder 1995; Monga 2006). Siinses töös keskendun peamiselt organisatsiooniga liitumise motiividele. Vabatahtlikkuse käsitlemine kodanikuaktiivsuse osana võimaldab mõtestada NKKga liitumist mitte üksnes riigikaitse panustamisena, vaid ka kodanikuvastutuse väljendusena.

1.2 Elanikkonnakaitse kui osa riigikaitsest

1863. aastal pandi alus elanikkonnakaitse eelkäijale, rahvusvahelisele Punasele Ristile, mille põhiülesandeks oli abistada haavatud sõjaväelasi ning sõjategevuse ja loodusõnnetuste tagajärjel kannatanud tsiviilelanikke (International... 2026). Aasta hiljem, 1864. aastal, võeti vastu esimene Genfi konventsioon, millega sätestati, et kõikidele lahinguväljal haavatutele tuleb sõltumata nende kuuluvusest tagada võrdne kohtlemine ja ravi. Elanikkonnakaitse, mis toona oli tsiviilkaitse nime all, arenes edasi Esimese maailmasõja ajal, kui õhurünnakute tõttu tekkis vajadus kaitsta tsiviilelanikkonda. (Alexander 2002: 209) 1949. aastal võeti vastu Genfi konventsioon tsiviilisikute kaitseks sõja ajal ehk Genfi IV konventsioon, mis keelab muuhulgas tsiviilisikute vastu suunatud karistusaktsioonid, küüditamise ja sunniviisilise töö. Eesti ratifitseeris konventsiooni 1992. aastal (Riigi Teataja 1993).

Elanikkonnakaitse hõlmab riigi ja ühiskonna tegevusi, mille eesmärk on tagada inimeste valmisolek kriisi- ja sõjaolukordades iseseisvalt toime tulla, kaitsta neid ohtude eest ning aidata toime tulla kriiside tagajärgedega. Elanikkonnakaitse hõlmab muuhulgas ohuteavitust, päästetöid, evakuatsiooni, varjumist, esmaabi, vältimatut sotsiaalabi ja psühhosotsiaalset kriisiabi. (Siseministeerium 2024) Kriisi mõistet defineeritakse erinevalt, kuid üldiselt käsitletakse kriisina olukorda, mis ohustab inimesi, taristut või ühiskonna toimimist. Eesti süsteemis mõistetakse kriisi all ettenägematut ja ajakriitilist olukorda, mis võib põhjustada tõsiseid ja ulatuslikke häireid ühiskonna toimimises. (Päästeamet 2026)

Tsiviilkriisidega (maavärinad, tormid, üleujutused, liiklusõnnetused) tegelemine oli algselt militaarvaldkonna ülesanne ja selle reguleerimiseks kasutati samuti militaarseid meetodeid. Hiljem leiti siiski, et militaarne jäik käsuaהל ei sobi hästi tsiviilkriiside lahendamiseks, kuna sellised olukorrad eeldavad paindlikumat lähenemist. Samuti nähti ohuna võimalust, et militaarne juhtimissüsteem võib hakata piirama demokraatlikke protsesse või pöörduda tsiviilelanike vastu. Seetõttu hakati alates 1970. aastatest juurutama juhtumipõhist ja mittemilitaarset kriisijuhtimist (Horlick-Jones jt 1995, viidatud Alexander 2002 kaudu). Kui külma sõja perioodil keskendus tsiviilkaitse eelkõige tuumasõjaks valmistumisele ning elanikkonna kaitsmisele võimaliku tuumarünnaku korral (Stafford 2012: 384), siis pärast külma sõja lõppu liikusid mitmed Euroopa riigid järk-järgult laiapõhjalisema tsiviilse kriisikorralduse suunas, keskendudes rohkem loodusõnnetustele, tehnoloogilistele õnnetustele ja riskijuhtimisele (Alexander 2002: 210). 21. sajandil tõusis aga esile terrorismioht. Eriti pärast 11. septembri 2001 terrorirünnakuid Ameerika Ühendriikides suurenes vajadus lõhkeainete tuvastamise, kahjutuks tegemise ning teiste militaarsete oskuste ja tehnoloogiate järele. Selle tulemusena pidid mitmed Euroopa riigid oma elanikkonnakaitse strateegiad ümber hindama (Alexander 2002: 212).

Militaarvaldkonna kasutamise regulatsioonid kriisiolukorras erinevad riigiti, ehkki ÜRO juhiste järgi peaks näiteks looduskatastroofide korral militaarvaldkonna kasutamine olema viimane abinõu (Ferris 2012: 37). Siiski võib looduskatastroofide ja teiste mittemilitaarsete kriisiolukordade puhul olukord kiiresti eskaleeruda, nii et suuremate kahjude vältimiseks on vaja kaasata kaitsejõude (Goniewicz 2019: 3). Ka Eestis on esinenud olukordi, kus kriiside lahendamisel on olnud vajalik kaitsejõudude kaasamine. Näiteks kasutati 2010. aasta märtsis Ülemiste järvejääle hädamaandumise teinud Poola kaubalennuki eemaldamisel kaitseväge tehnikat (Ülemiste... 2010). Sama aasta detsembris jäi Padaoru lumetormi tõttu maanteele lõksu ligi 600 inimest ning päästeoperatsioonis osalesid lisaks päästeteenistustele ka kaitseväge ja KL (Padaoru... 2010). Oluline roll oli sealjuures ka NKKI, kelle liikmed osalesid evakueeritute toetamisel ja nende eest hoolitsemisel. Militaartehnika ja -vahendite kasutamist väljaspool kriisiolukordi on samuti ette tulnud, näiteks vanade sildade varistamisel (Transpordiamet... 2026).

Eelnev näitab, et ka tsiviilkriisides võivad kaitsejõududel ja militaarvaldkonnaga seotud organisatsioonidel olla olulised ülesanded. Sellistes olukordades kujutavad vabatahtlikud kaitseliitlased ja naiskodukaitsjad endast olulist ressursi, kuna nad ühendavad militaarse väljaõppe, kohaliku kogukonna tundmise ja valmisoleku kriisiolukordades tegutseda.

Eestis hõlmab elanikkonnakaitse Päästeameti käsitletuse järgi järgmisi valdkondi:

1. Ohuteavitus ja kriisikommunikatsioon
2. Pääste- ja demineerimistööd
3. Ulatuslik evakuatsioon
4. Varjumine
5. Vältimatu abi ja katastroofimeditsiin
6. Vältimatu sotsiaalabi
7. Vaimse tervise ja psühhosotsiaalse abi pakkumine kriisi ajal
8. Elanike ja kohaliku omavalitsuse üksuste kriisiteadlikkus

Elanikkonnakaitset on käsitlenud põhjalikult ka kriisiplaneerimise professor David Alexander, kelle hinnangul hõlmab toimiv elanikkonnakaitse süsteem lisaks otsesele kriisireageerimisele ka laiemat valmisolekut ja taastumisvõimekust. Ta toob oluliste komponentidena esile veel kriisiplaanide koostamise, varajase hoiatamise süsteemid, kriitilise taristu toimimise tagamise, avalikkuse teavitamise ja kaasamise ning kriisijärgse taastumise. Samuti rõhutab Alexander materiaalsete ja mittemateriaalsete ressursside, sh kogukondlike võrgustike tähtsust. Autor rõhutab, et tegemist ei ole lõpliku loeteluga ning erinevate valdkondade olulisus sõltub konkreetsest kriisiolukorrast, kuid nende põhjal on võimalik hinnata elanikkonnakaitse süsteemi toimivust. (Alexander 2018)

NKK roll elanikkonnakaitstes on seotud eelkõige evakuatsioonivõimekuse toetamisega. NKK ülesandeks on evakuatsioonipunktide rajamine, mehitamine ja töös hoidmine ning abivajajatele esmase toe ja abi pakkumine (Naiskodukaitse 2026).

Kriisireguleerimise korraldus sätestab, et riik loob meetmete süsteemi ja koordineerib erinevate osapoolte tegevust ning vahetu abi osutamine toimub sageli kohaliku tasandi kaudu. Seega on kriisiolukorras inimese lähim abistaja enamasti kohalik omavalitsus ja kogukond (Riigi Teataja 2017; Päästeamet 2026). Väga oluline on kohaliku kogukonna

tugi ja ettevalmistus oma liikmete abistamisel, aga oma kriisivalmiduse eest peab vastutama siiski igaüks ise. Üksikisikul peaksid olema kriisivarud iseseisvalt hakkamasaamiseks vähemalt 7 päevaks, et esmase kriisiperioodi jooksul toime tulla (Päästeamet 2026)

Eestis on elanikkonnakaitse tegevuskavas kuni 2027. aastani 4 prioriteetset suunda: elanike kriisiteadlikkuse ja valmisoleku suurendamine, õigeaegne ohuteavitus, kohaliku tasandi võimekuse tugevdamine ja asutuste toimepidevuse tagamine (Siseministerium 2023). Senised uuringud näitavad, et elanikkonna kriisivalmidus Eestis on jätkuvalt tagasihoidlik. 2025. aasta andmete põhjal oli kriisideks täielikult valmis vaid 15% Eesti elanikest. Lisaks on aasta-aastalt vähenenud inimeste valmisolek aidata kriisiolukorras teisi või teha koostööd oma kogukonnaga (Päästeamet 2025a). Koostöös Päästeametiga on NKK viimastel aastatel panustanud aktiivselt elanike kriisiteadlikkuse suurendamise, korraldades koolitusi korteriühistutele, asutustele ja kogukondadele. Seeläbi täidab organisatsioon olulist rolli kogukondliku kriisivalmiduse tugevdamisel. See näitab, et tänapäevane elanikkonnakaitse ei põhine üksnes riiklikel institutsioonidel, vaid eeldab ka kogukondlikku valmisolekut ja vabatahtlike aktiivset osalust.

1.3. Feministlik perspektiiv naiste rollist kriisiolukordades ja militaarsüsteemides

Peatükk käsitleb feministlikku vaadet naiste rollidele kriisiolukordades ja militaarsüsteemides. Feministlikke teooriaid ja kriisijuhtimise raamistikku kasutan selleks, et avada ja tõlgendada naiste osalust militaarsest ning kriisidega seotud kontekstides. Feministlik perspektiiv aitab esile tuua paralleele ja mustreid naiste kodaniku- ja militaarse osaluse vahel ning toetab seeläbi uurimistulemuste tõlgendamist.

1.3.1 Naised kriisijuhtimises

Kriisiolukorrad nõuavad kiiret, oskuslikku ja efektiivset juhtimist. Viimasel aastakümnel on kasvanud huvi selle vastu, kuidas naistega sagedamini seostatud iseloomuomadused (nt empaatia, koostöö, hoolivus, paindlikkus) mõjutavad kriisidega toimetulekut ja kriisijuhtimist (Post jt 2019). Kuigi need omadused ei ole iseloomulikud ainult naistele,

seostatakse neid siiski eelkõige naiste juhtimisstiiliga ning käsitletakse soopõhises kontekstis (Heilman 2012; Tremmel ja Wahl 2023).

Üks enim esiletoodud omadusi kriisijuhtimisel on empaatia (Boin jt 2017; Sergent ja Stajkovic 2020). Empaatilised juhivad suudavad paremini mõista inimeste hirme ning aitavad seeläbi vähendada ebakindlust ning suurendada usaldust. Usaldus omakorda toetab inimeste valmisolekut järgida juhiseid ja panustada ühisesse kriisilahendusse (Sergent ja Stajkovic 2020: 6). Koostööle ja avatusele orienteeritud juhtimisstiil on seostatud suurema usaldusega nii organisatsioonides kui ka ühiskonnas laiemalt. Läbipaistvus, hooliv suhtlusviis ja kaasamine võivad suurendada turvatunnet ning tugevdada kriisiolukorras sotsiaalset sidusust (Post jt 2019).

Kriisid on oma olemuselt kompleksed ning eeldavad mitmetasandilist koostööd, mistõttu peetakse oluliseks head suhtlemisoskust ja koostöövalmidust. Dialogikeskne lähenemine ja empaatiline kuulamine aitavad paremini arvestada erinevate ühiskonnagruppide vajadustega, mis võib toetada tõhusamate lahenduste leidmist ja suurendada kodanikuühiskonna kaasatust (Subert 2020). Sellist koostöö- ja kaasamiskeskset juhtimisstiili peetakse sageli paindlikumaks kui traditsioonilist hierarhilist juhtimist, ja see võib olla kriisiolukordades oluline eelis (Eagly ja Carli 2018: 150). Naistele omistatud hoolivus ja empaatia aitavad tagada paremat hoolt haavatavatele gruppidele ning aitab vältida olemasoleva ebavõrdsuse suurenemist. Samuti aitab see luua ja säilitada sotsiaalseid tugivõrgustikke.

Branicki (2020) uuris kriisijuhtimist koroonapandeemia ajal ning tõi välja traditsioonilise ehk ratsionaalse ja feministliku kriisijuhtimise peamised lähenemised (Tabel 1).

Kriisijuhtimise põhimõtted	Traditsiooniline lähenemine	Feministlik lähenemine
Väärtusraamistik	Utilitaristlik lähenemine	Hoolivuseetika
Otsustusloogika	Ratsionaalne	Kontekstipõhine
Käsitlusviis	Objektiivne, reduktsionistlik	Subjektiivne, kontekstipõhine
Edu mõõdikud	Inim- ja majanduslike kahjude vähendamine	Suhete, heaolu ja hoolivuse kvaliteet

Peamine eesmärk	Tavapärase olukorra taastamine	Süsteemne muutus ja vastupidavuse suurendamine
Kriisi piiritlemine	Selgelt piiritletud ja eraldiseisev sündmus	Seotud varasemate ja paralleelsete kriisidega
Ajaperspektiiv	Ajutine ja lühiajaline	Pidev ja pikaajaline
Lahendusmehhanismid	Keskne juhtimine ja eksperdikesksus	Võrgustikupõhine koostöö ja suhted
Protsessi käsitlus	Ettevalmistus, reageerimine, taastumine ja õppimine eraldi etapid	Ettevalmistus, reageerimine, taastumine ja õppimine omavahel seotud etapid
Praktiline tegutsemine	Eesmärgikeskne järjestikune tegevus	Suunatud suhetele, hoolitsusele ja heaolule
Käsitlus inimesest	Aktiivsed tegutsejad või abi vajavad osapooled	Suudavad vastavalt olukorrale nii abi anda kui vastu võtta

Tabel 1. Ratsionaalse ja feministliku kriisijuhtimise võrdlus Branicki (2020) järgi.

Käsitluste peamised erinevused seisnevad nende aluseks olevas loogikas ja eesmärkides. Ratsionaalne kriisijuhtimine lähtub kulude ja tulude hindamisest ning keskendub kriisijärgsele tavapärase olukorra taastamisele. Feministlik kriisijuhtimine seevastu tugineb suhtekesksele lähenemisele, rõhutades hoolivust, suhete hoidmist ja tugevdamist ka kriisiolukorras ning näeb kriisis võimalust nii individuaalseks kui ka ühiskondlikuks muutuseks ja arenguks. Olulised erinevused puudutavad ka eeldusi kriiside kestuse ja piiritlemise osas. Ratsionaalne käsitlus näeb kriise eraldiseisvate episoodidena, seevastu feministliku lähenemise järgi on tegu pidevate ja omavahel seotud nähtustega.

Kuigi naistele omistatud iseloomuomadused annavad kriisiolukordades olulist lisaväärtust, on oluline leida tasakaal erinevate juhtimisomaduste vahel. Kriisiolukordades on vajalik nii otsustavus ja kiirus kui ka empaatia ja kaasavus. Oluline on nende omaduste oskuslik kombineerimine. (Boin jt 2017: 89; Sergent ja Stajkovic 2020: 7; Duncanson ja Woodward 2016: 9)

1.3.2 Naiste positsioon militaarsüsteemides

Vaatamata aina kasvavale tähelepanule ja kriitikalere stereotüüpsete soorollide suhtes ning püüdele suurendada kõigi kodanike kaasatust on militaarvaldkond, võrreldes teiste institutsioonidega, jäänud oma olemuselt maskuliinseks (Pärtel 2014; Wibben 2018; Gopal 2023). Militaristlik maskulinism väärtustab sõduris eelkõige füüsilist tugevust, agressiivsust, julgust ning kontrolli- ja domineerimise võimet. Sellises käsitluses seostatakse naisi sagedamini rahumeelsuse, hoolivuse ja empaatiaga, mistõttu on ajalooliselt peetud neid rindele vähem sobivaks. Siiski ei ole ei füüsilised ega ka vaimsed erinevused meeste ja naiste vahel märkimisväärselt suured. Lisaks ei mängi sõdurite füüsiline tugevus tänapäeva sõjategevuses enam nii suurt rolli, nagu ka ei pruugi stereotüüpse mehelikkuse tunnused, nt agressiivsus ja julgus, igas lahingusituatsioonis efektiivsed olla. (Malešević 2010; Bracke jt 2021; Gopal 2023)

Liberaalfeministliku lähenemise kohaselt eeldab sooline võrdõiguslikkus seda, et naistel ja meestel on avalikus sfääris võrdsed õigused ja kohustused. Sellest tulenevalt peaks ajateenistuse läbimise kohustus laienema ka naistele ning naistel peaks olema meestega võrdne võimalus töötada militaarvaldkonnas, sealhulgas ka lahingüksustes; naiste kõrvalejätmine lahingurollidest piirab naiste karjäärivõimalusi ning alandab nende sõjalist ja sotsiaalset staatust. (Sasson-Levy 2003: 443-444; Duncanson ja Woodward 2016: 5) Naiste osalus militaarvaldkonnas võiks nn naiselike väärtuste toomise kaudu muuta militaarvaldkonda demokraatlikumaks, vähem hierarhiliseks ja empaatiliseks (Duncanson ja Woodward 2016: 9-10).

Konservatiiv- ja antimilitaristlikud feministlikud käsitlused rõhutavad seevastu, et militaarinstitutsioonid on olemuslikult maskuliinised ning naiste suurem kaasamine ei pruugi kaasa tuua tegelikku võrdsust, vaid võib hoopis aidata legitimeerida militarismi ja vägivalda. Sellise käsitluse järgi võib naiste kaasamine jätta mulje, et militaarinstitutsioon on muutunud võrdsemaks, hoolivamaks ja ühiskondlikult aktsepteeritavamaks, ilma et muutuks selle keskne loogika, mis põhineb jõukasutuse võimalikkusel ja hierarhilisel korraldusel (Peterson ja Runyan 2010, tsiteeritud Duncanson ja Woodward 2016 kaudu). Praktikas on mõlema feministliku lähenemise argumente kasutatud naissõdurite kaasamisel rahuvalveoperatsioonidesse – seal rõhutatakse nii naiste sobivust juhirolli kui väärtustatakse ka alternatiivseid sõduri jaoks olulisi iseloomuomadusi nagu suurem

koostöö- ja suhtlemisvalmidus, tasakaalukus ja konstruktiivsus (Duncanson ja Woodward 2016). Sellised iseloomuomadused võiksid olla efektiivsed mistahes sõjalises operatsioonis ja juhtimisvaldkonnas laiemaltki.

Naistel on olnud võimalus militaarvaldkonnas teenida alates 1970ndatest aastatest, kuid see piirdus peamiselt tagala ja toetusüksustega ehk naise roll kaitsejõududes oli pigem hoolitsemise praktika (Moore 2020: 4; Ahlbäck jt 2024: 27-28). Skandinaavias hakati naisi ilma piiranguteta lahingüksustesse lubama juba 1980ndate aastate lõpust (Persson ja Sundevall 2019: 3; Girard 2025: 6–7); USAs jõustus vastav poliitika 2016. aastal (Lawrence-Wood jt 2016: 1). Kuigi Iisraelis on naiste ajateenistus olnud kohustuslik alates 1948. aastast ning riik rõhutab ametlikult soolist võrdõiguslikkust, on naiste võimalused militaarvaldkonnas karjääri teha jäänud seal suhteliselt piiratuks; naisi suunatakse jätkuvalt tagala- ja toetusüksustesse (Sasson-Levy 2003: 443–444; Harel-Shalev 2021: 69–70).

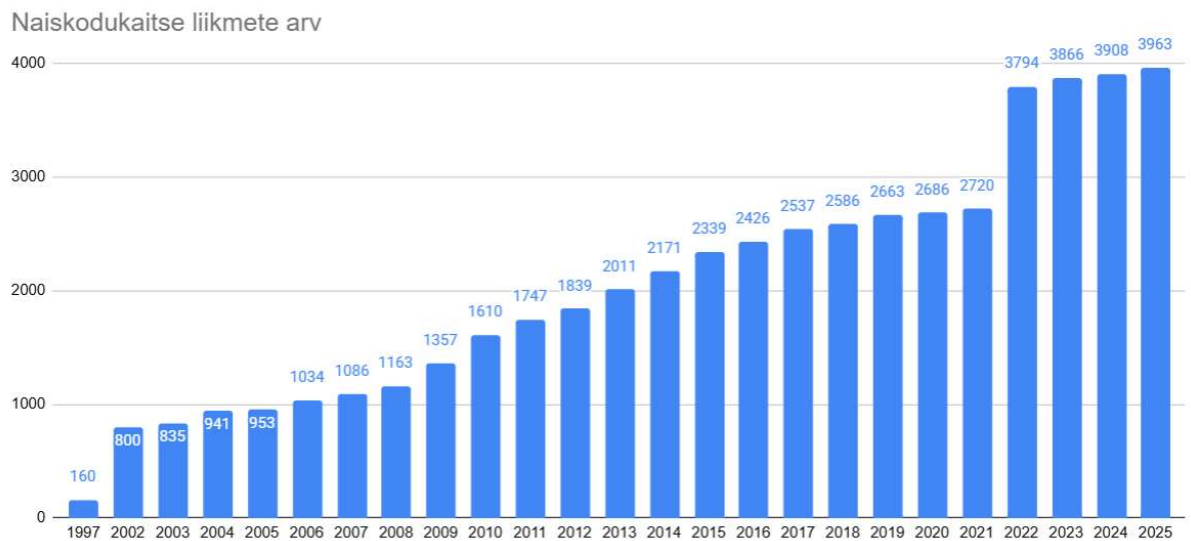
Euroopa riikidest on ajateenistus naistele kohustuslik Norras (alates 2013. a), Rootsis (alates 2017. a) ja Taanis (alates 2026. a.) (Ahlbäck jt 2024; Life in ...2026). Eesti kaitseväes on naised teeninud selle taasloomisest alates, aga vabatahtliku ajateenistuse võimalus loodi naistele alles 2013. aastal (Kaitsevägi 2019).

Nii USAs kui ka Skandinaavias on naiste osakaal militaarvaldkonnas aastate jooksul suurenenud (Bjorkman 2023: 154–156; Ahlbäck jt 2024: 28–29). Siiski on naiste osakaal nii ajateenistuses kui ka militaarstruktuuris laiemalt pigem väike ning probleem ei seisne üksnes naiste väheses osaluses, vaid militaarinstitutsioonide kultuuris laiemalt, mis võib taastoota traditsioonilisi soorolle ka pärast formaalse võrdõiguslikkuse saavutamist (Kiili 2017: 48–51; Aas 2019: 31–33; Reis ja Menezes 2020: 9–10; Harel-Shalev 2021: 69–71; Bjarnesen 2024: 6–8).

1.3.3 Naiskodukaitse ja vabatahtlikud riigikaitseorganisatsioonid lähiriikides

Naiskodukaitse on Kaitseliidu naisorganisatsioon, mille eesmärk on naiste kaasamine riigikaitse ja ühiskonna arengusse. Alates taasloomisest 1992. aastal on NKK liikmete arv pidevalt kasvanud, olles suurim 2022. aastal, kui see tõusis enam kui kolmandiku võrra (Joonis 1). NKK tegevliikmeks saavad astuda vähemalt 18-aastased naissoost Eesti

kodanikud, kes tunnistavad NKK eesmärke ning osalevad selle tegevuses ja väljaõppes.

Joonis 1. Naiskodukaitse liikmete arv aastatel 1997-2025. Allikas: Naiskodukaitse koduleht.

Põhikirja kohaselt on NKK üheks põhiülesandeks toetada KLi ja sellest lähtub ka suur osa organisatsiooni tegevusest. Liikmetel tuleb läbida viiest moodulist koosnev baasväljaõpe: organisatsiooniõpetus, esmaabi, välitoitlustus, sõdurioskused ja ohutushoid. Pärast baasväljaõpet peavad liikmed valima endale tegevusvaldkonna(d) ning alates 2026. aastast tuleb valida endale roll kas sõjaaja- või kriisiüksuses. Spetsialiseeruda saab nii mittesõjalistesse kui ka sõjalistesse üksustesse. Sõjalises riigikaitstes saab osaleda Kaitseliidu üksuste koosseisus. Erinevalt ajateenistusest puudub nii KL kui ka NKKs ülemine vanusepiir. Määravaks on eelkõige vajaliku väljaõppe läbimine ning valitud ametikoha füüsiliste ja vaimsete nõuete täitmine. (NKK tutvustus 2026)

NKK tegevus lähtub laiapindsest riigikaitsekäsitlest, mis hõlmab lisaks sõjalisele riigikaitsele ka elanikkonnakaitset, kriisivalmidust ja kogukondlikku panustamist. 2018. aastal loodi NKK algatusel mobiilirakendus “Ole valmis!”, mis sisaldab juhiseid erinevates kriisiolukordades tegutsemiseks. Viimastel aastatel on üheks oluliseks tegevussuunaks elanikkonnakaitse ning koostöös Päästeametiga osalevad NKK liikmed kriisikoolituste läbiviimises asutustele, kogukondadele ja korteriühistutele. Lisaks aitab NKK toitlustada laulu- ja tantsupidusid, koguda rahalisi annetusi sõjaveteranide toetamiseks (iga-aastane

Sinilillekampaania) ning toetada ringkondadepõhiselt lähikonnas asuvaid sotsiaalhoolekandeesutusi. (Samas) Seega ühendab NKK sõjalise valmisoleku, elanikkonnakaitse ja kogukondliku vabatahtliku tegevuse, täites olulist rolli Eesti laiapindses riigikaitsemudelil.

Pärast 2014. aasta sündmusi loodi Ukrainas vabatahtlik militaarorganisatsioon ja ka naisorganisatsioon (Українська...2026). Meie lähiriikidest on vabatahtlikud militaarorganisatsioonid veel Rootsis (Försvartsbildarna 2025), Norras (Heimevernet 2025), Taanis (Hjemmevaernet 2025), Lätis (Latvias... 2025) ja Leedus (Lietuvos...2025), aga eraldi naisorganisatsioonid, mis on aktiivsed tänapäevani, on peale Eesti veel Rootsis (Svenska Lottakåren 2026), Norras (Norges Lotteforbund 2025) ja Ukrainas (Українська... 2026). Skandinaavia ja Eesti naisorganisatsioonide algseks eeskujuks oli Soomes 1921.aastal asutatud Lotta Svärd, mis oli oma 240 000 liikmega läbi aegade kõige suurem naiste vabatahtlik riigikaitseorganisatsioon. Nii Lotta Svärdi kui ka NKK tegevus katkes Nõukogude võimu survele; NKK likvideeriti 1940. aastal Nõukogude okupatsiooni järel ja Lotta Svärd saadeti laiali 1944. aastal Moskva vaherahu tingimuste mõjul. Ehkki 1991.aastal said lotad Soomes riikliku tunnustuse, ei ole organisatsiooni taasloodud; keskendutakse peamiselt Lotta Svärdi ajaloo ja pärandi säilitamisele ning tutvustamisele. (Jürjo 2006)

2. Uurimismeetodid ja refleksiivsus

2.1. Metoodika

Bakalaureusetöö põhineb 10 poolstruktureeritud intervjuul, mille viisin läbi 2025. aasta detsembris ning 2026. aasta jaanuaris ja veebruaris. Uuringus osalejad olid NKK Tartu ringkonna liikmed vanuses 38–60 aastat, kes liitusid organisatsiooniga pärast 24. veebruari 2022 ning olid liitumise ajal vähemalt 34-aastased. Kaheksa informanti liitus organisatsiooniga 2022. aastal, üks 2023. aastal ja üks 2024. aastal. Noorim informant oli NKKga liitumise ajal 34-aastane ja vanim 57-aastane. Pooled informandid elasid kortermajas ning ülejäänud maal või linnalähipiirkonnas. Enamikul informantidest olid lapsed ja elukaaslane; mitmel informandil olid lapsed juba täiskasvanud ja kodust lahkunud. Kõigil uuringus osalenutel oli läbitud baasväljaõpe ning seega olemas ülevaade võimalikest panustamisvõimalustest NKKs.

Otsus uurida pigem vanemaid täiskasvanuid tulenes asjaolust, et enamus uuringuid kaitsetahte ja vabatahtlike motivatsiooni kohta on arusaadavatel põhjustel tehtud noortega (Kimmel 2013; Mänd 2013; Husnina 2017; Seniökiv ja Teperik 2015; Kaitseministeerium 2025), mind aga huvitas vanuserühm, kelle elukorraldus ja väärtushinnangud on üldjuhul juba välja kujunenud. Lisaks tuleks pidevalt vananevas ühiskonnas pöörata rohkem tähelepanu vanemate vanuseklasside kaasamisele ja uurimisele (Statistikaamet 2026). Uuringus osalemise üleskutse postitasin NKK Tartu ringkonna kinnisesse Facebooki gruppi ja suurem osa informante võtsid selle teate peale ühendust; kolme informandi poole pöördusin isiklikult – kahele neist kirjutasin ja ühelt küsisin osalemissoovi kohta silmast silma.

Küsimuskava koostamisel lähtusin uurimisküsimustest ja jaotasin küsimused kolme suuremasse plokki: NKK, kodanikuvastutus ja julgeolek. Intervjuu alguses tutvustasin uuringut ja võtsin suulise nõusoleku 1) kogutud andmete kasutamiseks bakalaureusetöös ning salvestuse ja transkriptsiooni säilitamist ühe aasta jooksul; 2) kogutud andmete kasutamiseks vajadusel edasises uurimistöös ning salvestuse ja transkriptsiooni säilitamist viie aasta jooksul. Intervjuud salvestasin osalejate nõusolekul ning transkribeerisin

automaatse transkriptsioonirakenduse Tekstiks abil ning kontrollisin hiljem transkriptsioonid üle.

Uuringu läbiviimisel lähtusin American Anthropological Associationi (AAA) eetikapõhimõtetest, mille kohaselt tuleb uurimistöös vältida osalejatele kahju tekitamist, tagada teadlik nõusolek ning kaitsta osalejate privaatsust ja konfidentsiaalsust (American Anthropological Association 2012). Kuna intervjuudes käsitleti sõda, julgeolekuohte, kriisivalmidust ning võimalikke sõjaolukorraga seotud valikuid, pöörasin tähelepanu teemade võimalikule emotsionaalsele mõjule. Ühelegi informandile ei põhjustanud intervjuu ärevust või ebamugavust, kuid mitmed tõid välja, et intervjuu võimaldas neil olulistel teemadel reflekteerida ning aitas mõtteid korrastada. Informantide anonüümsuse tagamiseks kasutasin tsitaatide esitamisel pseudonüüme.

Intervjuude kestuseks oli keskmiselt tund aega – kõige lühem intervjuu kestis 46 minutit ja kõige pikem 1 tund ja 20 minutit. Poolstruktureeritud intervjuutüüpi pidasin enda uuringu jaoks kõige sobivamaks, kuna see võimaldab ühendada ettevalmistatud küsimuskava paindliku vestlusvormiga, mis loob võimaluse käsitleda intervjuu käigus esile kerkivaid teemasid ning uurida informantide kogemusi põhjalikumalt. Intervjuude analüüsimisel kasutasin temaatilist analüüsi, mille käigus kodeerisin transkriptsioonid ning koondasin korduvad teemad ja motiivid suuremateks kategooriateks. Analüüsis lähtusin nii uurimisküsimustest kui ka intervjuude käigus esile kerkinud teemadest.

2.2 Refleksiivsus

Refleksiivsus on uurija mõju teadvustamine uurimisprotsessis ja teadmiste loomises nii andmete kogumise kui ka analüüsimise käigus (Davies 2012; viidatud Annist ja Kaaristo 2023 kaudu). Etnograafilises uurimistöös on refleksiivsus eriti oluline juhul, kui uurija kuulub ise uuritavasse gruppi. Kuna mina liitusin NKKga varem ning teises julgeolekukontekstis, siis ei pea ma autoetnograafilist lähenemist siinkohal otstarbekaks.

Mina liitusin NKKga 2002. aastal ning minu toonased motiivid erinesid märgatavalt siinses uuringus osalenud liikmete omadest. Pigem köitis mind võimalus osaleda sportlik-sõjalistel õppustel, parandada füüsilist vormi ning rahuldada adrenaliinisõltuvust. Aastate jooksul on

süvenenud ka patriotism ja teadmine, et organisatsiooni tegevustest on kasu nii riigikaitsele kui ka elanikkonnale laiemalt.

Kuigi kasutasin mõnel juhul enda kogemusi kirjelduste kontekstualiseerimiseks, püüdsin analüüsis teadlikult lähtuda eelkõige informantide kogemustest ja intervjuudes esile kerkinud teemadest. Tänu minu pikaajalisele seotusele organisatsiooniga oskasin ma intervjuerimisel esile tuua NKK väljaõpete ja elanikkonnakaitse kokkupuutepunkte ning tekitada sundimatuma õhkkonna isiklike meenutuste jagamise ja näidete toomise läbi. Samuti eeldasin, et minu kui samuti NKK liikmega on uuringus osalenutel lihtsam suhelda ühiste väärtushoiakute ja jagatud kogemuste tõttu, mis võis aidata kaasa usalduslikuma õhkkonna kujunemisele. Lisaks võimaldas ühine organisatsiooniline taust paremini mõista teemaga seotud terminoloogiat ning vähendas vajadust organisatsioonispetsiifilisi mõisteid intervjuude käigus täiendavalt selgitada. Teisalt võis minu seotus muuta keerulisemaks laiemat pildi nägemise, kuna ma võisin teatud NKKga seotud aspekte pidada liiga iseenesestmõistetavaks.

3. Naiskodukaitsega liitumise põhjused

Venemaa laiaulatuslik rünnak Ukraina vastu tekitas paljudes inimestes ärevust ja ebakindlust. Esialgsele šokile järgnes aga soov aktiivsemalt panustada nii Ukraina toetamisel kui ka laiemalt omaenda kriisivalmiduse tõstmisel. Samuti tõusis esile vajadus uute oskuste omandamise järele, mis võimaldaksid paremini toime tulla võimalike kriisiolukordadega.

Uuringus osalenud naised tõdesid, et isegi kui militaarne tegevus tundus esmapilgul hirmutav, võimaldavad NKKs saadavad oskused ebakindlas olukorras paremini toime tulla ning seeläbi oma enesekindlust taastada või kasvatada.

Ootuspäraselt oli enamiku uuringus osalejate jaoks NKKga liitumise otsene ajend Venemaa rünnak Ukraina vastu. Vaid üks informant märkis, et mõte NKKga liitumisest oli tal juba kümmekond aastat varem, kuid erinevatel põhjustel lükkus see edasi. Ka mitmed teised osalejad tõdesid, et huvi NKK vastu oli neil olemas juba enne sõja puhkemist, kuid et ilma 2022. aasta sündmusteta ei oleks nad tõenäoliselt organisatsiooniga liitunud.

Ukrainas aset leidnud sündmused tõid paljude informantide jaoks esile ajaloolised paralleelid Eesti minevikuga ning meenutasid sõjakogemusi, millest olid rääkinud vanemad sugulased. Ukraina sõda tekitas ärevust ja ebakindlust ning sellega toimetulekuks tuli hakata omandama uusi oskusi, et võimalikus kriisiolukorras ise paremini toime tulla ning teisi aidata. Lisaks rõhutati koostöö, kogukondliku toetuse ja ühiskonda panustamise olulisust. NKKga liitumine oli viis taastada tegutsemisvõime ja selgus olukorras, kus julgeolekukriis tekitas ebakindlust.

Järgnevates peatükkides käsitlen uuringus osalenud liikmete motivatsiooni NKKga liitumisel, organisatsioonis omandatud oskusi ja mõjutajaid.

3.1 Minevikukogemus ja sõjaärevus

Mitme informandi jaoks seostus Ukraina sõda perekondlike sõjamälestustega. Eesti ajaloolist kogemust arvestades on sõda meie kollektiivses mälus oluline ja tundlik teema ning mõjutab meie julgeolekutaju. Siinses uuringus meenutasid mitmed informandid oma vanavanemaid või sugulasi, kes sõjas osalesid või kes küüditati. Kuigi sellised meenutused võisid olla emotsionaalselt rasked, võisid need ühtlasi tugevdada motivatsiooni riigikaitsele panustada ning mõjutada inimeste valmisolekut kriisiolukorras tegutseda.

Ja kõik need vanatädi ja kõikide nende mälestused, kuidas sa seisadki, püssimees sihib sind ja sul on leivapätsid käes ja mul vanavanema oli palunud, et, et võta, võta need leivapätsid, ükskõik mis, aga jäta mind ellu, et mul on neli last noh. Et mingid sellised asjad nagu noh, see nagu kuidagi kohustab sind olema vapper või kuidagi nagu panustama, et see kõik kesta saaks, mille nimel on nagu kunagi vaeva nähtud. (Mirje, 51a)

Ka Clemente (2023) uuringus osalenud viitasid Venemaa põhjustatud kollektiivsele traumale ja selle mõjule eestlaste julgeoleku tajumisele. Kollektiivsetel traumadel on kaugeleulatuvad mõjud, mis võivad kanduda kollektiivsesse mällu ja mõjutada grupi identiteeti ning julgeolekutaju ka põlvkondi hiljem (Hirschberger 2018). Sõjaga seotud kogemusi ja üleelamisi jagatakse ka järeltulevatele põlvedele, et edasi anda ellujäämisstrateegiaid ning tõsta järeltulijate teadlikkust (Nečasová jt 2026).

Traumasid, nii isiklike kui ka kollektiivseid, on sageli valus meenutada ning seetõttu võidakse neist teadlikult hoiduda. Oli peresid, kus sõda oli tabuteema ja tavaolukorras sellest rääkima ei kipunud.

Et jah, et kuigi meil kodus ei räägitud, vanasti üldse ei räägitud, et kes kuhu viidi ja miks viidi, oldi vait, siis isa ikkagi, kui ta ikkagi seda viinuskat võttis, siis ta ei jätnud mitte iialgi neid seal Peipsi tagant puutumata. Nii et noh, mul on see nagu, hästi nagu sisse taotud, jah. (Piibe, 60a)

Piibe meenutus illustreerib hästi sõjatrauma ja kollektiivse vaikimise põlvkondlikku mustrit, mida on kirjeldatud mitmes sõjamälu ja trauma uuringus (Burnell jt 2010; Capstick ja Clegg, 2013). Tsitaat näitab ühtlasi, kuidas vaikides edasi kantud trauma võib siiski mõjutada järgmisi põlvkondi.

Venemaa täiemahuline rünnak Ukraina vastu tõi meie minevikutrauma taas esile ning uuringus osalejad nentisid, et kuna meie oleme riigina kunagi sama asja üle elanud, siis võimaldas see teravalt aru saada Ukraina olukorrast. Mitmed informandid arutlesid selle üle, et Ukraina asemel oleks võinud olla Eesti; sarnasele järelduseni jõudsid need Rumeenia kodanikud, kes ukrainlastele sõja puhkedes abi osutasid (Marinica ja Negru-Subtirica 2023). Varasemates käsitlustes on leitud, et üks abistamise motivatsiooni kujundavaid tegureid on samastumine abivajajatega. Juba Fritz ja Mathewson (1957, viidatud Fernandez jt kaudu) tõi välja, et inimesed on altid aitama neid, kellega nad tajuvad sarnasust või ühist kogemust. Ka Politi ja kolleegide (2023) uuring kinnitas, et tajutud sarnasus mängib abistamiskäitumise kujunemisel olulist rolli.

Lisaks kollektiivsele mälule mõjutas liitumisotsust ka otsene sõjaärevus. Sõjategevus võib ärevust tõsta mitte ainult rünnatava riigi elanikest, vaid ka naaberriikides. Riad ja kolleegid (2022) leidsid, et Venemaa rünnak Ukrainale tõstis Tšehhi tudengite ärevuse ja depressiooni taset. Samale tulemusele jõudsid ka Hisato ja kolleegid (2023), kes uurisid Poola meditsiinitudengeid. Clemente (2023) uuringus ilmnis samuti, et pärast 24.veebruari 2022 NKKga liitunute üheks ajendiks oli ärevus. Ärevate mõtete esinemist tunnistasid ka mitmed siinses uuringus osalenud; nt ühel liikmel oli see seotud eelkõige murega oma poja pärast, kes võimaliku sõjalise konflikti korral rindele läheks. Tiiu (48a) jaoks oligi just sõjaärevus peamine põhjus, miks ta NKKga liitus:

Ja noh, nagu see isiklik ajend oli, oli ikkagi see, et, et saada sellest sõjauudistest tekkinud stressiga hakkama. Sest et noh, see stressitase tõusis meeletult, et kui inimesed räägivad sõjaärevusest, siis see on päriselt tegelikult olemas. Noh, lihtsalt sa pead valima viisi, et sellega toime tulla, sest et igapäevaelu, kus sa lihtsalt ei, ei suuda nagu elada selles pidevas ärevusseisundis, et sul, sul peab olema toimetulekumehhanism. (Tiiu, 48a)

Mitme informandi puhul võib NKKga liitumist tõlgendada viisina taastada kontrollitunnet, tegutsemisvõimet ja toimepidevust olukorras, kus julgeolekukriis tekitas ebakindlust. Varju (38a) seevastu kinnitas, et 2022. aastal toimunu temas mingit hirmu ei tekitanud, kuna ta viibis sel ajal Eestis ja tal oli kindel teadmine, et ta jääbki siia. Küll aga tekkis tal paanika 2014. aastal, kui Venemaa Krimmi ründas ja ta sel ajal Eestist eemal viibis. Varju kartis toona, et kui Venemaa peaks Eestit ründama, siis ei saaks ta enam kodumaale tagasi ning peaks elu lõpuni väliseestlaseks jääma.

Ärevust võimendas pidev kokkupuude sõjauudistega Sõja puhkemise järel tuli murettekitavaid uudiseid ja ülevaateid tihedalt ja kõikidest meediakanalitest. Mitmed uuringus osalenud kirjeldasid, et vähendasid vaimse tervise huvides teadlikult sõjauudiste jälgimist, kuna see mõjus kurnavalt. Mai (54a) kirjeldas, kuidas tal tekkis tunne, et kui ta ei jälgi sõjauudiseid, et siis ta justkui reedaks ukrainlasi, kes kannatavad:

Aga noh, mingil hetkel ma sain ka aru ikkagi, et päris nii see ei ole. Et, et see, kui mina öösiti magada ei saa või mul paanikahood tekivad, siis see ei aita mitte kuidagi ühtegi ukrainlast ega mitte kedagi teist. Et see arusaam, et ma pean iseendaga hakkama saama, et see nagu pani pidurit tõmbama. (Mai, 54a)

Seda, et liigne kriisiinfoväljas viibimine vaimsele tervisele hästi ei mõju, on leitud juba varasemates uuringutes (Pfefferbaum jt 2014; Holman jt 2020). Venemaa sõjategevuse kontekstis Tšehhi tudengite sõjaärevust uurinud Riad ja kolleegid (2022) sedastasid samuti, et sotsiaalmeedia jälgimine seostus kõrgema depressioonitasemega.

Ühe informandi jutust ilmnes, et lähem kokkupuude julgeolekusüsteemi telgitagustega ja sellest tulenev suurem informeeritus võivad mõnel juhul ärevust hoopis suurendada. Informant viitas tuttavatele naiskodukaitsjatele, kelle sõjaärevus olevat pärast NKKga liitumist tõusnud. See erines näiteks Tiiu kogemusest, kelle jaoks aitas NKKga liitumine ärevust hoopis leevendada. Sellist nähtust on käsitletud ka kriisipsühholoogias, kus pidev kokkupuude ohuteabega võib suurendada kontrollitunnet, kuid samal ajal võimendada ka tajutud ohtu ja psühholoogilist stressi (Holman jt 2020). Siiski ei ole need tulemused tingimata vastuolulised. Avaliku meedia kaudu vahendatud kriisiinfo võib mõjuda teisiti kui detailsem ja vahetu kokkupuude julgeoleku- või sõjalise temaatikaga. Seega ei pruugi suurem informeeritus iseenesest ebakindlust vähendada, vaid võib sõltuvalt info laadist ja inimesest mõjuda nii rahustavalt kui ka ärevust suurendavalt.

3.2 Muretsemisest tegutsemiseni ehk vajadus uute oskuste järgi

Tugevas stressiolukorras tekib kõikidel elusolenditel nn võitle-või-põgene reaktsioon (fight-or-flight response), et olla valmis reageerima eeldatavale ohule kas selle vastu astudes või põgeneses (Cannon 1932, viidatud Goldstein 2010 kaudu). Nii reageerivad erinevad inimesed kriisiolukordades erinevalt – ühed satuvad ärevusse ja eelistavad

taanduda, teised hakkavad tegutsema. Ehkki siinses uuringus oli osalejaid, kellele 24. veebruaril 2022 aset leidnud sündmused tugevat ärevust tekitasid, otsustasid kõik need naised Eestisse jääda ja aktiivselt tegutsema hakata.

Kohalejäämine eeldas aga uue ebakindla olukorraga kohanemist ning seega uute oskuste omandamist. Võimalik sõjaohut tekitas vajaduse suunata oma energia riigikaitsele ning täiendada oma oskusi kriisivalmiduse ja militaarvaldkonnas.

Mina olen oma loomult selline, et kes mingisuguses kriisiolukorras tahab tegutseda. Ühesõnaga, siis ma tundsin, et, et ma tahaks ka midagi osata, midagi teada rohkem sellest valdkonnast, kuidas olla valmis. Mis võimalused on minusugusel, kellel ei ole mingisugust militaartausta ega teadmist üldse nagu midagi teha, kui nagu vajadus tekib. /.../ Ma arvan, et kui seda [sõda] ei oleks olnud, siis ma ilmselt ei oleks Naiskodukaitsega liitunud. Mul ei oleks seda mõtet või vajadust tekkinud, ma oleksin oma energia suunanud kuhugi mujale. (Ella, 42a)

Kiili (2017: 6) uuringus ilmnes samuti, et KL/NKKga liitumist mõjutasid otseselt tajutud julgeolekuohud – 2007.aasta aprillirahutused ja 2014. aasta Ukraina sündmused – ning peamine liitumismotiiv oli vajadust uute oskuste ja teadmiste omandamiseks, et oma peret ja riiki kaitsta. Ka Clemente (2023) uuringus tuli välja, et NKKga liitunud tundsid vajadust militaarsete oskuste järgi ning teadmist, kuidas võimaliku sõjalise konflikti korral toimida.

Ja noh, näiteks hästi palju on ju räägitud sellest, et seda ju avalikult inimesed ütlevad välja, et kui peaks sõda tulema, et siis ma panen esimesel võimalusel minema, et noh, igal, ma ei tea, viiendal eestlasel on kuskil soojal maal kinnisvara, et siis ma põgenen, eks ju. Et no mina olen kogu aeg mõelnud seda, et, et mina ei taha kuskile minna. Ja kui ma kuhugi minna ei taha, siis ma pean siin hakkama saama ja selleks, et ma siin hakkama saaksin kriisiolukorras, et siis mul ongi vaja neidsamu teadmisi ja, ja seda oskust toimetada. Et kui on vaja joosta, siis ma tean, kuhu joosta. (Mai 54a)

Nagu teoreetilises osas sai välja toodud, on Cnaan ja Goldberg-Gleni (1998) teooria järgi suurem osa vabatahtlike motiive altruistlike ja egoistlike ajendite kombinatsioon. Ka siinses uuringus osalenud liikmed kinnitasid, et NKKlt oodati eelkõige praktilisi teadmisi ja oskusi, mis võimaldaksid kriisiolukorras paremini toime tulla ning vajadusel teisi aidata.

No ühe lausega võiks öelda, et, ma sain aru, et minu praegustest teadmistest või, või tolle aja teadmistest ei oleks piisanud sellise maailmaga hakkama saamiseks./.../ Jah, et ma küsisin endalt, et mida mina teeksin, kui järsku oleks siin seesama olukord. (Vaike, 59a)

No väga lihtne põhjus oli ka see, et, et ma kindlasti ei taha olla abivajaja, et sellest ma sain nagu ka aru, et ma ei taha olla see, kes on nagu see kõige nõrgem lüli. Et juba iseenda toimepidevuse pärast on oluline midagi osata. (Liivi, 54a)

Liivi tähelepanekust võib välja lugeda soovi säilitada kriisiolukorras kontrollitunne, toimevõime ja eneseväärikus. Samuti peegeldab see eemaldumist traditsioonilisest arusaamast naisest kui kaitset vajavast osapooltest ning rõhutab aktiivset ja iseseisvat tegutsejarolli.

Kui enamiku uuringus osalejate jaoks oli NKKga liitumise otsene ajend Venemaa rünnak Ukraina vastu, siis Mirje (51a) jaoks oli ajendiks pigem koroonapandeemia, mil paljud inimesed olid paanikas ja Mirjel tekkis tahtmine neid kuidagi aidata. Inimeste valmisolek ja toimetulek kriisiolukordades on Mirje jaoks oluline ja südamelähedane teema.

Minu arust on nagu see, et, et mida tugevam ja teadlikum on see üksikisik, seda tugevam on meie riik. Et noh, minu, minu jaoks on see hästi oluline, et võimalikult palju inimesi oleksid võimelised iseseisvalt hakkama saama. (Mirje, 51a)

Mirjel oli vabatahtliku tegevuse kogemus olemas juba enne NKKsse astumist ja tema kirjeldatud motiivid haakuvad vabatahtlike motivatsiooni mudelites kirjeldatud altruistliku kategooriaga (Frisch ja Gerrard 1981; Cavalcante jt 2015).

Enda kriisivalmiduse tõstmine oli oluline kõigi liikmete jaoks, aga veel toodi välja tahet Ukrainat aidata ja midagi ukrainlaste heaks teha. Hele (47) tõi lisaks kindlustunde ja vajalike oskuste omandamisele ühe liitumispõhjusena välja ebaõigustunde:

No et tekitada endas mingi kindlustunne, et ise saaks võib-olla paremini hakkama sellises kriisisituatsioonis. Ja teiseks oli see, et no ikkagi, kui venelased kallale tungivad kellelegi, siis see tundus nii ebaõiglane, et midagi tuli ette võtta. Ja siis see oligi üks samm, mida ma sain teha. (Hele, 47a)

Nii kujunes NKKga liitumine viis taastada oma tegutsemisvõimekus olukorras, kus julgeolekuolukord tekitas ebakindlust. Lisaks kattub Hele motiiv Cavalcante ja kolleegide (2015) motivatsioonimudelil sotsiaalse õigluse kategooriaga ning seostub Politi ja kolleegide (2023) poolt väljatoodud sarnasuse printsiibiga, mille järgi aidatakse rohkem neid, kellega tunneme psühholoogilist lähedust. Õiglustunne abi osutamise motiivina tuli välja ka Marinica ja Negru-Subtirica uuringus (2023), kes uurisid ukrainlasi abistanud rumeenlaste motiive.

Kõik uuringus osalenud liikmed hakkasid kohe pärast liitumist aktiivselt õppustel osalema ning enamik neist panustab siiani aktiivselt NKK tegevuses. Mõned liikmed on jõudnud ka instruktoriga staatusesse ning tegelevad nüüd omakorda uute liikmete väljaõpetamisega. Uued oskused ja enesearendamine on tõstnud liikmete enesekindlust ja -usku, nii et nad julgevad nüüd teha valikuid, mida nad tõenäoliselt varem kaalunud ei oleks. NKK pakkus mitmele informandile uut rolli ja eneseteostuse võimalust.

Aga ma ütlen, see avas mingid teised uksed, sest ma praegu õpin ka bakalaureuseõppes Tartu Ülikoolis, eks ju /.../ Nii et kui keegi küsib, et mis mind ajendas minema ülikooli ja õppima,/.../ siis tegelikult ütleme, see Naiskodukaitse võib-olla pani paljudes asjades teistmoodi mõtlema ja andis julgust ja enesekindlust ja aitas positsioneerida nagu ennast. Seda enam, et noh, rääkides, 50+ inimesest, kellel võib-olla on laps suureks kasvatatud, on tehtud karjääri, aga pole tehtud võib-olla selliseid väga suuri drastilisi muudatusi elus, et see tegelikult avas võib-olla sellise julgusekanali. (Liivi, 54a)

Liivi kirjeldus viitab sellele, et eluetapis, kus varasemad rollid on muutumas, võib tekkida soov ja vajadus uute eneseteostusvõimaluste järele. Sarnaseid tähelepanekuid on tehtud ka varasemates uuringutes, kus on leitud, et keskealised ja vanemad naised võivad otsida uusi rolle ja tegevusi, mis kinnitavad nende pädevust ning toetavad enesekindlust (Cheng ja Kim 2022).

NKKs saadud oskuste- ja teadmistepagas tõstis uuringus osalenud liikmete enesekindlust, aitas mõtteid korrastada ning tõstis ka turvatunnet – teadmise, et mistahes kriisiolukorras on nende oskustega võimalik toime tulla.

Ma arvan, et mu enesetunne on tänu Naiskodukaitsele... Et ma tunnen ennast turvalisemalt. Et, et mul on palju selliseid oskusi, mida mul varem ei olnud. Ma olen nagu, nagu enesekindlam. Jah, et kui ei saa ühel moel, siis saab teisel. Kuidagimoodi saab ikka hakkama. (Mirje, 51a)

Ja, ja ma päriselt olen saanud nagu oma mõtteid korrastada, olen saanud nagu konkreetseid noh, nii-öelda käsitöövõtteid, kuidas elu korraldada selleks, et, et sa oleksid paremini valmis mis iganes nagu hädaks, õnnetuseks või rünnakuks, onju. (Tiiu, 48a)

Turvatunnet ei tõstnud mitte üksnes parem valmisolek võimalikuks kriisiolukorraks, vaid ka võime murettekitavaid uudiseid rahulikumalt võtta. Piibe (60a) kinnitas, et tänu NKKst

saadud infole suudab ta sõja või Venemaa tegevusega seotud uudiseid palju rahulikumalt võtta kui varem.

Et nüüd, kui tulebki mingi hull uudis, siis, siis ei lähe paanikasse selle peale, et issand jumal, mis nad nüüd jälle teevad /.../ Teadlikkus on kindlasti tõusnud, jah. (Piibe, 60a)

Paremat valmisolekut ootamatute olukordadega toimetulekuks ning võimet kriisiolukorras rahu säilitada töid välja Clemente (2023) uuringus osalenud.

Mitme informandi kirjeldustes ei piirdunud NKK mõju üksnes kriisivalmiduse kasvuga, vaid seostus ka suurema enesekindluse, turvatunde ja vaimse heaoluga. Lisaks tõi Varju (38a), kes on pikalt vabatahtliku tegevusega tegelenud, välja asjaolu, et mitmed uuringud on näidanud, et vabatahtlik tegevus mõjub vaimsele tervisele väga hästi. Jenkisoni ja kolleegide (2013) tehtud metaanalüüs kinnitab samuti, et vabatahtlikel on vähem depressiooni sümptomeid, kõrgem eluga rahulolu ning ka madalam suremusrisk.

3.3 Mõjutajad ja sotsiaalne võrgustik

Enamikul uuringus osalejatest ei olnud perekonnas riigikaitse või vabatahtliku tegevusega seotud eeskujusid ega mõjutajaid. Need liikmed, kellel olid eelnevad põlvkonnad riigikaitsega seotud, kinnitasid, et see on olnud nende jaoks oluline mõjutaja ja meelsuse kujundaja.

Aga selles mõttes mul on õnneks eluaeg olnud Kaitseliidus. Ja tema oli ka üks soovitajatest, kui ma astusin. Ja minu üks vanaisadest, kes Siberisse viidi, oli Kaitseliidus. /.../ Pigem on nagu perekonnas kogu aeg see seis olnud selline, et me teame, et meil on teisel pool Peipsit vaenlane. Et see hoiak on nagu pigem seal tulnud. (Piibe, 60a)

No vanavanaisa oli Eesti vabadussõjas oma vendadega ja kõik need kaugemad esivanemad on Eesti eest seisnud ja kuskil ühtki kommunisti ei ole, et selline väga uhke seltskond on ees. (Varju, 38a)

Kui naiskodukaitsjast või kaitseliitlasest sugulane või tuttav võis mõjuda positiivse eeskujuna, siis üks informant kirjeldas ka vastupidist kogemust: tema varasem kokkupuude kaitseliitlasega seostus rassistlike hoiakutega. Ksenofoobiat mainisid vestluses põgusalt ka mõned teised uuringus osalenud. Paratamatult leidub nii suurtes organisatsioonides nagu

KL ja NKK erineva tausta ja hoiakutega inimesi. Seda, et kõrge hierarhiaga, maskuliinne ja konservatiivne militaarsüsteem võib luua sellise grupikultuuri, mis soosib tõrjumist ja vaenulikkust nn teistsuguste suhtes, leidsid oma uuringus Kröger ja kolleegid (2023). Samas võib militaarsüsteem tõmmata ligi ka konservatiivsemate hoiakutega inimesi, mistõttu ei pruugi põhjuslik seos organisatsioonikultuuri ja liikmete väärtushoiakute vahel olla ühene.

Mitme informandi jaoks oli NKKga liitumine loomulik jätk senisele vabatahtlikule tegevusele, kuna nad olid juba varasemalt tegutsenud vabatahtlikuna.

Mul on jah, kogu aeg ikkagi mingid sellised asjad tagataskus olnud, kus ma olen vabatahtlikuna tegutsenud, et see on mul juba jah, kuidagi lapsest saati. See ongi see, et saad ennast proovile panna, saad mingeid asju teha, mida sa võib-olla, noh oma tavaelus ei teeks, kui sa ei oleks osa sellisest kogukonnast. Et see on uusi võimalusi pakkunud ja uusi tutvusi. (Ella, 42a)

Ella motivatsioonis põimusid soov ennast proovile panna, omandada uusi kogemusi ning kuuluda kogukonda. Selline motivatsioon haakub hästi Cavalcante ja kolleegide (2015) kirjeldatud õppimise ja kuuluvuse dimensioonidega, kus vabatahtlik tegevus pakub võimalust enesearenguks, sotsiaalsete sidemete loomiseks ja identiteedi kujundamiseks.

Vabatahtliku tegevuse üks motivaatoreid on sotsiaalse võrgustiku suurendamine ja sotsiaalsed vajadused (Clary jt 1998). Leili (59a) tunnistas samuti, et tema jaoks oli oluline sotsiaalne pool – hea seltskond ning kuuluvus- ja koostegemisetunne. Kuuluvustunde tähtsust vabatahtliku tegevuse juures tõid oma uuringus välja ka Janoski kolleegidega (1998) ning Kamri kolleegidega (2025).

Nii ägedad naised on. Ja ikkagi noh, ta on ikkagi argielule vaheldus ka, ja et samas sa tead, et sa kuhugi kuulud. Et ei ole nii, et kodu-töö, kodu-töö. (Leili, 59a)

Sotsiaalse külje osas toodi välja ka seda, et lapsed, kellega oli lähedane suhe, olid juba suureks kasvanud ja kodust lahkunud või lahkumas, ning tekkis vajadus seda tühimikku täita ja leida endale muu väljund. See viitab, et NKK võis mõne informandi jaoks pakkuda uut sotsiaalset rolli ja kuuluvustunnet eluetapis, kus varasemad hooldusrollid olid muutumas. Sotsiaalse võrgustiku kasvatamise olulisust vabatahtlike jaoks on leitud ka teistes uuringutes (Wilson ja Musick 1997; Stukas jt 2005; Li jt 2012).

Ka need siinses uuringus osalenud, kes ei toonud eraldi välja sotsiaalse poole olulisust liitumisargumendina, rõhutasid oma jutus meeskonnatööd ja ühise tegutsemise olulisust. Informandid leidsid, et pingelistes olukordades koos tegutsemine aitab kaaslasti paremini tundma õppida ning loob vastastikust usaldust. Positiivselt kirjeldati nii üksuste õhkkonda kui ka õppustel kujunenud meeskonnatunnet.

Et on hulk inimesi, kes töötavad selle ühe eesmärgi heaks. Et noh, et igaiüks teab, mida teha, ja et need on inimesed, kelle peale sa saad toetuda. (Vaike, 59a)

Et ma tegelikult sattusin ju väga õigesse seltskonda ja ma räägingi, et see seltskond oli nii äge ja kõik, see oli väga huvitav kohe. /.../ Sa nagu mõistad seda, et, et lahingupaariline või, või lahinguväljal see üksuse tugi ja tunne, et see on hoopis teine asi. Et ka töökollektiivis me oleme sõbrad ja toetame üksteist, aga sellistes olukordades, mis on ekstreemsemad, võib-olla veidi ettearvatumad, et see tunne, mis tekib, see meeskonnatunne on eriti kuidagi sügav ja suur. (Liivi, 54a)

Liivi kirjeldus viitab sellele, et NKKs loodud suhted ei olnud informantide jaoks üksnes meeldiv sotsiaalne lisand, vaid neid tajuti olulise tugivõrgustikuna. Kriisiolukordades võivad usalduslikud suhted ja sotsiaalsed võrgustikud toimida olulise ressursina, võimaldades abi, informatsiooni ja emotsionaalset tuge ning suurendades kogukondlikku toimevõimet (Putnam 2000, viidatud Aav jt 2026 kaudu; Aldrich 2012; Aav jt 2026). Sellest tulenevalt võib NKK kaudu kujunenud sotsiaalset kapitali käsitleda osana kriisivalmidusest. Ka varasemad uuringud on näidanud, et ühiste väljakutsete läbimine militaarstruktuurides tugevdab gruppide identiteeti ja suurendab vastastikust usaldust (Siebold 2007). Kuna mitmed NKK väljaõpped lähtuvad põhimõttest „raske õppustel – kerge lahingus“ ning õppustel puututakse kokku nii füüsiliselt kui vaimselt nõudlike olukordadega, võivad sellised ühised kogemused tugevdada ühtekuuluvustunnet ja parandada grupi toimimist.

Tulemused näitavad, et NKKga liitumise põhjused olid mitmekihilised. Venemaa täiemahuline rünnak Ukraina vastu oli paljude jaoks otsene ajend, kuid seda mõjutasid Eesti ajalooline kogemus, perekondlik sõjamälu, isiklik sõjaärevus ning soov mitte jääda kriisiolukorras passiivseks abivajajaks. Liitumist võib seega tõlgendada viisina taastada tegutsemisvalmidus ja kontrollitunne ebakindlas julgeolekuolukorras. Siiski ei olnud tegu vaid isikliku toimevõime suurendamisega: informantide juttudest ilmnes veel soov aidata lähedasi ja kogukonda ning panustada laiemalt ühiskonna kriisivalmidusse. Sellised

motiivid vastavad vabatahtlike motivatsioonimudelites kirjeldatud egoistlikele ja altruistlikele ajenditele. Seega ei väljendanud NKKga liitumine üksnes individuaalset kriisivalmidust, vaid ka laiemalt kodanikukohust ja kuuluvustunnet.

4. Kriisivalmidus ja kriisiks vajalikud oskused

Peamiseks liitumismotiiviks oli soov suurendada oma kriisivalmidust ning omandada oskusi võimalike kriisiolukordadega toimetulekuks. Kõige tõenäolisemaks ohuks peeti küber- ja laiemalt hübriidrännakuid, sellele järgnes sisepoliitiline kriis. Ühiskonna polariseerumise ja sisemise lõhestatuse juures toodi ühe riskitegurina välja ka pidev rahulolematuse ja usalduse vähenemine ühiskonnas. Vähem toodi välja loodusõnnetusi ja muid tsiviilkriise, sõjaohtu ei pidanud lähitulevikus keegi väga tõenäoliseks, aga sellegipoolest leiti, et valmis tuleb olla ka väiksema tõenäosusega kriisiolukordadeks. Sellest tulenevalt tunti vajadust militaarvaldkonna oskuste järgi ning leiti, et kõik NKKs erinevatel õppustel saadud teadmised aitavad hakkama saada mitte vaid sõjalise konflikti korral, vaid ka erinevates tsiviilkriisiolukordades ja igapäevaelus laiemalt.

4.1 Võimalikud Eestit ohustavad kriisid

Kriisivalmiduse teema käsitlemisel uurisin informantidelt, milliseid ohte peavad nad Eesti jaoks lähitulevikus kõige tõenäolisemaks, sh tsiviilkriise, loodusõnnetusi ja muid mittesõjalisi ohte. Enamik informante pidas kõige tõenäolisemaks küberrännakuid. Küberrännakute hulk tõuseb Eestis iga aastaga; 2025. aastal registreeris RIA (Riigi Infosüsteemi Amet 2026) 6515 mõjuga küberintsidenti ning põhjaliku uurimise tulemusena selgus, et mitmeid Eesti riigiasutusi 2020. aastal tabanud küberrännakute taga oli Venemaa sõjaväeluure (Küberturvalisuse aastaraamat 2026). Sellest tulenevalt võib väita, et uuringus osalenud liikmete ohutaju on üldjoontes kooskõlas RIA hinnanguga. Küberrännakutega seotult toodi intervjuudes välja ka hübriidsõja temaatika. Mitmed informandid olid veendunud, et hübriidsõjas me juba olemegi.

Kui keegi minu käest küsib, et millal meil sõda tuleb, siis ma ütlen, et me oleme juba tükk aega ju hübriidsõjas et millest te räägite. Et noh, inimesed ei teadvusta seda, et et see on üks nagu, üks sõjapidamise viise ja me oleme selles juba õige mitu aastat olnud. (Mirje, 51a)

Teisel kohal võimalikest ohtudest oli sisepoliitiline kriis ja polariseerumine kohalikul tasandil ning avaldati arvamust, et Eestil pole välist “abi” vajagi, et korralikku kriisi sattuda.

Kohalikud lollid. Just sihukesed kohalikud lollid, kes ei saa aru sellest, et noh, nagu mingil hetkel tuleb omavahel kisklemine lõpetada, omavahelised tülid panna kõrvale selleks hetkeks, et tuleb mobiliseeruda nagu suuremate ohtude vastu koos. Kui seda koos-tunnet hävitatakse, siis see on nagu kõige-kõige suurem oht, mida mina näen Eesti iseseisvusele, Eesti omariiklusele ja Eesti julgeolekule. Nii et saame ise endale hädade tekitamisega hakkama. (Tiiu, 48a)

Tiiu kirjeldus viitab, et julgeolekuohuna ei nähtud üksnes väliseid mõjutajaid, vaid ka ühiskonna sisemist sidusust nõrgestavaid protsesse. Välisluureameti raportite järgi on ühiskonna polariseerimine üks peamisi Venemaa mõjutustegevusi Eestis (Mölder ja Sazonov 2025).

Polariseerumisega seotult tõi Piibe (60a) ühe võimaliku ohuna välja pideva rahulolematuse ja kriitilise hoiaku.

Et minu meelest see sisemine lõhestatuse aste on suur. Et on inimesi, kellel ei ole mõtet üldse midagi rääkida, kellega ei saagi arutada midagi, sest nad on kõigele nii vastu ja kõigest nii pettunud. Minu meelest on see, et osad ongli lihtsalt sellised, et virisevadki. Jah, ja selles mõttes, et, et see on tegelikult ka ju julgeoleku oht, see virisemine. (Piibe, 60a)

Ehkki uuringus osalenud pidasid kõige tõenäolisemateks ohuteguriteks Eesti lähitulevikus küberrünnakuid ja sisepoliitilisi probleeme, tõdes enamik neist, et Eesti geopoliitilise asukoha ja muutunud julgeolekuolukorra tõttu on vaja valmis olla ka sõjalisteks kriisideks. Kuigi otsest sõjalist konflikti ei peetud lähitulevikus kõige tõenäolisemaks ohuks, peeti militaarseid oskusi siiski oluliseks, kuna neid nähti laiemalt kriisivalmidust toetavate teadmiste ja oskustena, mis aitavad toime tulla nii sõjalistes kui ka mittesõjalistes kriisiolukordades.

4.2. ”Tahad rahu – valmistu sõjaks” ehk militaarsusega rahu tegemine

Kui Clemente (2023) uuringus osutus üheks oluliseks motiiviks NKKga liitumisel huvi militaarse tegevuse vastu, siis enamik siinses uuringus osalenud liikmeid tunnistas, et nad olid varem militaarvaldkonnast kaugel ega kujutanud ettegi, et nad kunagi selles vallas

tegutsema võiks hakata. Tõenäoliselt tuleneb see erinevus asjaolust, et Clemente uuring hõlmas ka pikaajalisemaid, enne 24. veebruari 2022 organisatsiooniga liitunud, kelle liitumise motivatsioon kujunes teistsuguses julgeolekukontekstis.

Mind alguses hirmutas nagu mitte nüüd otseselt Naiskodukaitse, vaid üleüldse nagu mingisugusegi sõjalise taustaga organisatsioon kui niisugune. Et ma ikkagi sisimas olen seda, seda militaari endast tegelikult eemale lükanud. Lihtsalt, et ma ei kujutanud nagu ette oma varasemas elus, et ma võiksin üldse midagi sellist teha, et see oli pigem olnud minu jaoks hirmutav jah. (Mai, 54a)

Ma olin täiesti mingi militaarsusest olin nii kaugel, kui üldse saab. See, ma nagu mingi hetk nagu üldse ei kujutanudki ette, et see võiks olla nagu osa minu, minu elust. /.../ Ma ei tea, kas ma patsifistiks ennast nimetada võin, aga sinnakanti ikkagi küll, ma arvan. Et, et selles suhtes ma ikkagi muutsin oma veendumusi väga kõvasti, jah. Aga mingit vastuolu ei tekkinud. (Hele, 47a)

Kuna enamik liitunutest ei teadnud eelnevalt NKKst midagi, seostasid nad seda kui militaarorganisatsiooni eelkõige relvaga ning eeldasid, et relvadel on organisatsioonis suur osa. Tegelikuses on nii, et relvaõpe tuleb küll kõigil liikmetel läbida, aga väga palju tegevusi ja üksuseid on selliseid, kus relvadega kokkupuutumist ei ole. Mõni liige oligi endale teadlikult valinud sellise sõjaaja ametikoha, mis ei eelda relva kandmist.

Mulle väga relvad ei meeldi, ja siis mul oli millegipärast see tunne, et nüüd, kui ma Naiskodukaitseesse lähen, siis peab kogu aeg relv käes kuskil... (Mirje, 51a)

Aga ma tean, et kui tuleb sõda, siis ma ei taha relva kanda, siis ma tahan tegeleda elu päästmisega, et see on nagu positiivsem. Et niigi palju sõja ajal on surma, et siis ma ei ole osa sellest. (Varju, 38a)

Varju kirjeldus toob hästi välja NKK mittesõjalise mõõtme, mis võimaldab panustada riigikaitsele ka neil, kelle jaoks relvad ja otsene sõjaline tegevus on ebameeldivad või vastumeelsed.

Relvahirmust tulenevalt oli paljudele uuringus osalenutele väljaõppe kõige väljakutsuvam osa relvaõpe. Siiski tõdeti, et õpe osutus oodatust huvitavamaks – nii mõnigi informant avastas enda jaoks laskespordi. Kuigi enamik uuringus osalenuid relvaga sinasõbraks ei saanud, tõdesid nad, et relva käsitlemise oskusest võib tulevikus kasu olla ka siis, kui laskmine vastumeelne on.

Minu jaoks oli väljakutse relvaõpe. Sest ma tõesti, mulle relvad ei meeldi. Aga ma mõtlesin, et kui ma tulin Naiskodukaitsesse, siis ma ei saa oma hirmudel lasta ennast takistada. Ja siis ma läksin sinna relvaõppesse, see polnud üldse nii õudne, kui ma ette kujutasin. Mitte et ma nüüd mingisugune tohutu relvafänn oleksin, aga noh, ma igatahes olen käinud paar korda relvi puhastamas ja paar korda laskmas, siis ma sain sellega mingil moel hakkama. (Mirje, 51)

Seal lihtsalt on see, et okei, ma siis õpin selle ära, et noh, see on ka huvitav ja praktiline, et võib olla kunagi läheb elus vaja. Et kunagi ei tea, millal on vaja ennast kaitsta. (Varju, 38a)

Relva kasutamises laskespordi raames ei näinud keegi osalejatest probleemi, sest tegu on tehnilise tegevusega, millel puudub otsene moraalne mõõde. Küll aga teadvustati, et sõjaolukorras võib tekkida vajadus lasta inimese pihta. Arutlused moraalsete dilemmade üle päädisid siiski tõdemusega, et olukorras, kus on kaalul enda või oma lähedaste elu, osutub määravaks ikka kaitseinstinkt.

Ühesõnaga püssist märki lasta ei ole mingi probleem, aga nii kui ma hakkam mõtlema selle peale, et ma peaks laskma kellegi teise pihta, ma hakkam kohe mõtlema selle peale, et sellel kellelgi teisel on ju ka ema või õde või isegi lapsed, on ju, et, et kuidas ma lasen kellegi teise naise poja pihta näiteks. Et, et need humanitaarsed kaalutlused tulevad noh, kohe sisse. Loomulikult, kui siin pannakse olukorda, et noh, minu laps või tema on ju, et siis sa lased kõik ribadeks, on ju. Et see kaitseinstinkt on ikkagi väga tugev. (Tiiu, 48a)

Tiiu jutust ilmneb, kuidas abstraktne vastane võib muutuda tähenduslikuks inimeseks, kellel on ka lähedased. Selline mõtteviis viitab empaatilisele samastumisele ja vastase humaniseerimisele, mis muudab vägivalda kasutamise keeruliseks (Bai jt 2014: 419–420). Samuti viitab Tiiu seletus hoolitsuseetika printsiibile, mis läheb kokku feministliku kriisijuhtimise tõekspidamistega – otsuseid ei tehta abstraktsetest eesmärkidest lähtudes, vaid lähtutakse konkreetsetest inimestest. Samuti tuleb informantide vastustest välja, et relvaõpe ei viinud neid vägivalda normaliseerimiseni, vaid pigem teadlikuma suhtumiseni jõu kasutamisel.

4.3 Väljakutsed õppustel

Tugevaid tundeid tekitas veel sõdurioskuste baasväljaõpe, mille raames ollakse paar päeva metsas ja harjutatakse erinevaid üksikvõitleja oskusi. Õppuse lõpetab ca 20km rännak, mis

sooritatakse lahingpaarides ehk kahekaupa. Kuigi mitme informandi jaoks oli tegemist õppusega, milles ta vabatahtlikult ei osaleks, toodi siiski välja, et vaatamata füüsilisele ja vaimsele väljakutsele oli tegemist põneva ja meeldejäáva õppega, mis treenis vastupidavust.

Mul on tõesti väga head mälestused sellest. Need pikad matkad või see viimase hommiku õpperetk, selline, kus lähed läbi muda, orienteeruma läbi metsade ja et me pidimegi kahekesi hakkama saama./.../ Et see oli kas mingi 17 kilomeetrit vist..? Et, noh, selles mõttes, sa tunned, et sa oled ikka teinud midagi ja hakkama saanud ja – väga äge oli! (Piibe, 60a)

Esmaabi baasväljaõpet toodi samuti välja kui õppust, mis oli ootamatult raske, aga mille läbimine tõstis enesekindlust. Vaid üksikud osalenud tunnistasid, et see koolitus jättis neid üsna külmaks. Enamus uuringus osalenutest oli eelnevalt mingi esmaabikoolituse läbinud ja arvasid end seetõttu hästi teemaga kursis olevat, kuid sellele vaatamata said nad koolitusel palju uusi teadmisi ja kogemusi. Mitu informanti tunnistas, et esmaabiõpet oli arvatust raskem, aga põnev ning aitas enda abiandmisvõimekust paremini tundma õppida.

Jah, mingeid selliseid asju ma olen küll avastanud või noh, näiteks ma võin öelda, et pärast esmaabi koolitust – ma olin ju enne ka, ma arvan, et kõik inimesed on saanud enne mingeid sutsakaid – et see oli nii põhjalik ja see nagu suurendas seda enesekindlust, et ma julgen nagu minna või ma tean, mida teha. (Mirje, 51)

Mirje kirjeldas veel, kuidas ta sõbrad ja kolleegid on tulnud tema käest igasuguseid asju küsima, sest nad eeldavad, et NKK liikmena teab Mirje kõiki asju. Selline kirjeldus näitab, et NKK liikmeid võidakse tajuda kogukonnas teadmiste ja praktiliste oskuste kandjatena.

Raskeks, aga huvitavaks peeti ka välitoitlustuse praktikat, mille raames tuli lastelaagris välitingimustes toitu valmistada. Enamik liikmeid ei oodanud sellest õppest eriti palju, seda peeti pigem igavaks ja tüütuks, ning seega oldi väga üllatunud, kui intensiivne, aga emotsionaalselt paljupakkuv kogemus see oli.

Ehkki kõik uuringus osalenud liikmed tunnistasid end militaarsusest kaugel olevaks, pälvis just sõdurioskuste väljaõpet kõige rohkem kiidusõnu. Informantide juttudest tuleb selgelt välja märkimisväärne asjaolu, et tegemist ei olnud militarismi omaksvõtuga, vaid pigem praktilise kohanemisega ebakindlas julgeolekuolukorras.

4.4 “Mida rohkem on neid teadjaid ja oskajaid, seda tugevamad me oleme” ehk ülekantavad oskused kriisiolukorraks

NKK baasväljaõppe üheks kohustuslikuks mooduliks on ohutushoid, mis keskendub kriisiolukordades toimetulekuks vajalike teadmiste ja oskuste omandamisele. Muuhulgas käsitletakse kursusel kriisivarude komplekteerimist ja kriisikoti ettevalmistamist juhuks, kui tekib vajadus kiireks evakuatsiooniks.

Vaatamata sellele, et informantidel oli ohutushoiu kursus läbitud, suhtusid kõik oma kriisivalmidusse pigem kriitiliselt. Kõik uuringus osalenud leidsid, et nad suudaksid kriisiolukorras mingil määral toime tulla, kuid täielikku valmisolekut ei tunnetanud keegi. Samas võis kriitiline hinnang oma valmisolekule tuleneda ka suuremast teadlikkusest sellest, milline peaks ideaalne kriisivalmidus olema. Näiteks hindas üks informant oma valmisolekut esialgu 50 protsendi tasemele, kuid vestluse käigus selgus, et tal olid olemas nii gaasipõleti, veepuhastustabletid kui ka läbimõeldud plaan vee hankimiseks kriisiolukorras. Mitmed informandid tõid välja generaatori puudumise. Samas eeldab generaatori ohutu kasutamine ja hoiustamine kindlate nõuete täitmist (Päästeameti koduleht 2025b), mistõttu ei ole tegemist kõigile kergesti kättesaadava lahendusega.

Paljudel uuringus osalenutest oli kriisides toimetulekuks vajalik baasvalmidus olemas juba enne NKKga liitumist. Mitmed informandid olid aktiivsed matkajad ning neil oli seetõttu varustus, mis kattub osaliselt kriisivarudega, näiteks magamiskotid, priimused, taskulambid, tikud ja tormilaternad. Pooltel informantidest oli lisaks kas eramaja või võimalus vajadusel maale minna. Samuti oli suuremal osal informantidest maal elamise kogemus, mis andis eelise linnakeskkonnaga harjunud inimeste ees. Mitmed maaelu igapäevapraktikad, nagu kaevust vee võtmine, hoidiste tegemine või alternatiivsete kütte- ja toiduvalmistusvõimaluste kasutamine, kattuvad suures osas kriisivalmiduse põhimõtetega. Sellised igapäevased oskused võivad kriisiolukorras toimida ülekantavate toimetulekuoskustena.

Mul ei ole evakuatsioonikoti tegelikult ära pakitud, aga mul peas on mingi plaan. Noh, selles mõttes, et mul on veevarustus ja alternatiivne küte. Ja toiduvarud on ka

olemas, et noh, selles mõttes, et ikka saaks, kohapeal saaks hakkama. /.../ Aga see oli enne, enne Naiskodukaitsesse astumist juba. (Hele, 47a).

Toiduvarude olemasolu kinnitasid peaaegu kõik uuringus osalenud, eramajade omanikel olid lisaks veel keldrivarud. Elektrist sõltumatute valgusallikate osas peeti oma seisu samuti piisavalt heaks, aga veevaru osas tunnistati küll, et seda eraldi ei hoita. Kuna veevaru vajab pidevat uuendamist, siis tundub sellega tegelemine liiga tülikas.

Ma arvan, et ma olen üsna valmis, igasugused küünlavarud ja niisugused asjad on olemas. Küll aga seda veevaru või sellist, küll ei ole niimoodi hoidnud. (Ella, 42a)

Kuigi ükski informant ei pidanud oma kriisivalmidust ideaalseks, toodi välja asjaolu, et mobiilirakendus “Ole valmis” annab põhjalikke juhiseid erinevates kriisiolukordades tegutsemiseks ning kriisivarude komplekteerimiseks. Mitmed uuringus osalenud kinnitasid, et on rakenduse soovitude põhjal oma kriisivarusid täiendanud.

Puudulike varude osas väljendati lootust, et mingeid kriise on võimalik ette näha ning vajalikud vahendid saab soetada enne kriisi puhkemist. Ehkki mingeid plaanilisi olulise taristu katkestusi on võimalik ette teada, siis paljud kriisid ei hüüa siiski tülles.

Enamikul uuringus osalenud liikmetest oli Nõukogude Eestis elamise kogemus, mil võimalused olid piiratud ning hakkama saamiseks pidi sageli loov ja leidlik olema. Nõukogudeaegne igapäevaelu seisnes kohanemises piiratud ressursidega ning sellises olukorras loodi alternatiivseid toimetulekumeetodeid, mis on tänapäeva kaasa tulnud (Kannike 2006; Moraes 2021). Ka taasiseseisvumise algusaastate majanduslikult keeruline periood eeldas oskusi piiratud ressursidega toime tulla. Üleminekuperioodil langes elatustase Eestis järsult ning kasvas vaesus ja majanduslik ebavõrdsus. (Masso jt 2002)

Ja noh, tegelikult kuna mina olen üles kasvanud nõukogude ajal, mina olen üle elanud sellesama verivaese iseseisvumise aja, kui ei olnud, noh, midagi eriti.. /.../ et ma olen näinud selliseid aegasid, et ma saan nagu iga kell hakkama, mul ei ole sellega mitte mingit probleemi./.../ Jah, mul on, mul on mingid varud, mul on sellised oskused, mis ilmselt siis välja löövad. Umbes nii, et kuidas teha sitast saia või, või noh a’la tõesti, et kuidas hakkama saada, kui, kui olukord on hoopis teistsugune. (Tiiu, 48a)

Varasem nappuse ja ebastabiilsuse kogemus ei tähendanud automaatselt kõrgemat kriisivalmidust, kuid tõstis usku oma suutlikkusse piiratud ressursidega toime tulla.

Mittemateriaalsetest ressurssidest peeti oluliseks sotsiaalse võrgustiku olemasolu ehk naabrite ja sõpradega läbikäimist, et vajadusel julgetaks nii abi küsida kui ka seda pakkuda. Kogukondlik läbikäimine ja tegutsemine aitavad kujundada vastastikust usaldust, mis omakorda suurendab valmisolekut üksteist kriisi korral toetada. Kogukonnad, kus inimesed üksteist tunnevad, tulevad kriisidega paremini toime ning ka riiklik kriisijuhtimine on tõhusam, kui see toetub toimivatele kogukondlikele võrgustikele. (Aav jt 2026: 218–221)

Et ikkagi seesama vanasõna ka, et parem 100 sõpra kui 100 rubla. Et sa pead inimestega läbi saama, seda peab jälgima, see on oluline asi, inimestega läbi saada, endal kõrval olevate inimestega, et abi küsida ja et nemad julgeksid ka sinu juurde tulla, tulla abi küsima. /.../ Et kui küla pealt tuleb keegi abi küsima või süüa otsima, siis nad saavad seda. (Piibe, 60a)

Ma ise vaatan siin, et mina elan nagu eramajade piirkonnas. Ma vahetuid naabreid tean, ma tean vähemalt kellegi nime, kes seal majas elab, on ju. Ja kui on ikka püstitada käes, siis pole mul mingit probleemi minna sinna majja ja öelda, et nii, et kuulge, et mul oleks vaja üks päts leiba või, või kas noh, teeks midagi koos ära, on ju. (Tiiu, 48a)

Suurem osa kortermajades elavatest informantidest tunnistasid, et neil naabritega läbikäimist ei ole. Samas tõi ka üks eramajade piirkonnas elav informant välja asjaolu, et tema oma naabreid ei tunne ja et selles piirkonnas elavad inimesed hoiavadki omaette.

Eesti elanikest on uuringu järgi 15% täielikult kriisideks valmistunud, ent nende valmisolek vajadusel teisi abistada, oma varusid jagada ning lähipiirkonna inimestega koostööd teha on aasta-aastalt vähenenud (Päästeamet 2026). Elanikkonnakaitse tegevuskava näeb ette, et 2027. aastaks on täielikus kriisivalmiduses 25% elanikkonnast ning nende hoiakud ja käitumine on muutunud (Elanikkonnakaitse...2023).

Kuigi enamik uuringus osalenud liikmetest leidis oma kriisivalmiduses puudujääke, olid kõik kindlad, et kriisi korral nad päris hätta ei jää. Kriisivalmidus ei tähendanud informantide jaoks üksnes materiaalsete varude olemasolu või militaarseid oskusi, vaid laiemat sotsiaalset ja praktilist valmisolekut kriisides toime tulla.

5. Naiste rollid riigikaitstes ja kodanikuühiskonnas

Intervjuudest ilmnes, et uuringus osalenud mõtestasid naiste rolli riigikaitstes laiemalt kui üksnes militaarse osalusena, sidudes selle kodanikuvastutuse, hooldusvastutuse ja ühiskondliku toimevõimega. Intervjuudest ilmnes, et naiste rolli ei nähtud üksnes toetava või kaitset vajava osapoolena, vaid aktiivse tegutsejana, kellel on nii õigus kui ka vastutus panustada ühiskonna turvalisusse.

Kodanikuühiskonna liikmetena olid kõik uuringus osalenud nõus, et igal kodanikul on ka kohustused riigi ees ning riik ei pea kodanike eest kõike ära tegema. Ajateenistuse kui ühe kodanikukohuse valdkonna osas avaldati arvamust, et see võiks olla kohustuslik ka naistele või vähemalt peaks naised rohkem julgustama kaitsejõududega liituma. Enamik informantidest on sõjalise kriisi korral valmis Eestisse jääma ja tegutsema oma ametikohal ning pere saadetakse turvalisse kohta või jääb mõni pereliige kodu hoidma.

5.1 Naiste roll kodanikuühiskonnas

Eesti Vabariigi põhiseaduse (1992) § 54 sätestab Eesti kodaniku kohusena Eesti iseseisvuse kaitsmise. Eesti riigikaitse tugineb laiapindsele käsitlusele, mille kohaselt ei ole riigi kaitsmine üksnes kaitsejõudude ülesanne, vaid eeldab erinevate institutsioonide ja kodanike panust (Riigikantselei 2023). Kõik uuringus osalenud rõhutasid, et kodanikuks olemine ei tähenda üksnes õigusi ja hüvesid, vaid ka moraalselt kohustust panustada riigi püsimisse ja turvalisusse.

Mina mõistan seda kodanikuvastutust umbes nagu sul on vastutus oma kodu, oma pere ees, lihtsalt nagu palju suuremal skaalal. Ja, ja neid pereliikmeid on ka tohutult palju rohkem. /.../ Et kui sa saad riigilt selle passi nagu tunnistuse, et jah, vot sa oled selle riigi kodanik, on ju, et siis see ei käi nagu ühesuunaline maantee, et sa saad ainult toetusi, sa saad mingisugused, noh, mingid hüved, mida riik sulle pakub. (Tiiu, 48a)

Ja noh, ega ühiskond ju toimib niimoodi või, või riik, et me oleme nagu sellise noh, nii-öelda vihmavarju all. Ja need, kes tahavad sealt kogu aeg välja joosta, noh, siis ongi keeruline, et kuhu nad siis jooksevad või kas nad tulevad tagasi. Aga mida

rohkem meil seal vihmavarju all nii-öelda seisab või selle ühe eesmärgi nimel töötab, et siis seda tugevamalt see vihmavari seisab /.../ Ja noh, kuna meil on nii väike riik ja nii vähe, vähe rahvast on, et siis ma arvan, et kõik, kes vähegi on nagu isamaalised, siis, siis nad nagu mõistavad, et, et see vähene, mis veel on, et seda tuleb hoida. Ja kui me ise ei hoia, siis, siis, kes seda, ega keegi teine ei hoia seda. (Ella, 42a)

Mitmed uuringus osalenud liikmed arvasid, et inimesed on mugavustsooni langenud ning arvavad, et riik peaks kõige eest vastutama. Ent kriisiolukordades ei jõua riik kohe abivajajateni, ning nagu ma juba elanikkonnakaitse alapeatükis välja tõin, on ette nähtud, et 7 päeva peaks kodanikud iseseisvalt toime tulema (Päästeamet 2026).

See on täiesti pööraseks läinud, kui kõik arvavad, et, et aga mina maksan makse ja riik vastutab minu eest. Ma, ma ei tea, kuidas seda peaks, peaks muutma, et inimene saab aru, et ta iseenda eest vastutab, aga ma kujutan ette, et ühel hetkel võib juhtuda, et, et see jõuab inimestele kohale, et tema aind saab vastutada enda elu eest. (Vaike, 59a)

Informantide käsitluses seostus kodanikuvastutus eelkõige vastastikkuse põhimõttega: riigilt saadavad õigused ja hüved loovad kodanikule moraalse kohustuse panustada omalt poolt ühiskonna püsimisse ja turvalisusse. Kodanikku ei nähtud passiivse teenuste tarbijana, vaid aktiivse osalisena, kelle tegevus mõjutab ühiskonna toimimist, eriti nii väikese riigi puhul nagu Eesti.

5.2 Naised militaarsüsteemis

Naiste roll riigikaitstes on viimastel aastakümnetel märkimisväärselt muutunud ning mitmes riigis on järjest enam hakatud rõhutama soolist võrdsust ka riigikaitse kontekstis. Eestis saavad naised vabatahtlikult ajateenistusse astuda alates 2013. aastast ning teenida meestega võrdsetel alustel (Kaitsevägi 2019). Meie lähiriikidest on ajateenistus naistele kohustuslik Norras, Rootsis ja alates 2026. aastast ka Taanis.

Selles osas, kas Eestis peaks ka naistele ajateenistuse kohustus olema, jagunesid uuringus osalenute seisukohad enam-vähem võrdselt. Pooldajate seas olid mõned alguses kahtleval seisukohal, ent vestluse käigus jõudsid nad selleni, kuidas tegelikult sama väljaõppe saanud naistel ja meestel oskuste osas vahet ei ole. Need uuringus osalenud, kes pooldasid vabatahtlikku ajateenistust, leidsid, et naistel on juba niigi palju kohustusi. Samuti toodi välja, et Eesti ühiskond pole selliseks muutuseks veel valmis ning et naiste ajateenistuse

jaoks tuleks enne paremad tingimused luua. Küll olid vabatahtliku teenistuse pooldajad seda meelt, et riigikaitse alane teadlikkus peaks naiste seas kindlasti suurem olema.

Iisraelis, kus kehtib ka ajateenistuskohustus naistele, käsitletakse ajateenistust osana kodaniku panusest riigi julgeolekusse (Sasson-Levy 2003: 441). Hele (47a) arvas samuti, et ajateenistus on selline kodanikukohus, mis võiks olla kohustuslik kõigile, soost sõltumata.

Ma arvan, et see peaks olema kohustuslik naistele ka. Kuigi noh, kui ma ise nüüd peaks minema, eks noh, siis ma võtaks ennast kokku ja läheks. Aga ma arvan, et see peaks olema kohustuslik, sest ma ei arva, et peaks nagu poolt rahvastikust välja arvama sellest tegevusest. Jah, ma arvan, et see on ikka väga oluline punkt. (Hele, 47a)

Hele käsitluses seostus ajateenistus eelkõige võrdsuse põhimõttega – kui riigikaitset nähakse kodaniku kohustusena, ei peaks see sõltuma soost. Kiili (2017: 10) uuringus tõdesid naiste ajateenistuste kohustuse pooldajad samuti, et riigikaitseesse panustamisel peavad kõigil olema võrdsed võimalused ja oskused.

Ka Tiiu (48a) leidis, et ajateenistuse näol on tegemist kodanikukohusega ja seega peaks see kõigile kohustuslik olema, sest muidu võib naistele langeda teistsugune surve.

Et võiks naistele ka mingil kujul olla. Ma tõesti arvan seda, et, ja mind tegelikult väga ärritab see, kui tuuakse noh, nagu vastuargumendiks, aga naised sünnitavad. Sünnitamine on isiklik otsus ja see ajateenistus on riiklik kohustus. Kui ta on kohustus, siis ta peaks olema kõigile, sest see on kodaniku kohustus minu silmis. Sest et kui ta on ainult meeste kohustuslik, siis ongi naise kohus siis sellisel juhul sünnitada. Nagu, see ei ole minu jaoks vastuvõetav nagu vahetuskaup. (Tiiu, 48a)

Tiiu käsitluses seostus ajateenistuse sooline ebavõrdsus laiemalt traditsioonilise tööjaotusega ja soorollidega, kus meeste kohuseks nähakse relvastatud kaitset ja naiste panuseks laste sünnitamist ning hooldusvastutust.

Veel leiti, et mingis formaadis militaarne väljaõpe võiks naistele kohustuslik olla, aga see ei peaks tingimata olema sama põhjalik kui meestel.

Võiks olla mingi asi, mis ei ole sama, mis meestel on, aga mingi programm. Sest kui riigil midagi juhtub, kasvõi kriisi valmisolek või kuidagi, et sa oled läbi teinud mingisugused õppused, et sa tead, kuidas käituda, kas sõja puhul mingi, ma ei tea, vesi läheb ära või et sa oled mingid olukorrad läbi teinud. /.../ võib olla mõni tahabki relvaga olla, siis tema saab ka sellega tegeleda, et see peaks olema nagu Naiskodukaitstes, kus saavad kõik valida endale erinevaid rolle, et see minu arust võiks olla naistel ka. (Varju, 38a)

Varjule relvad ei meeldi ning ta on endale valinud ka ametikoha, mis ei eelda relva kandmist, ent tema arutus näitab laiemat arusaama riigikaitsest, kus olulist rolli ei mängi üksnes relvastatud tegevus, vaid ka muud panustamisviisid.

Mitmed informandid leidsid, et lühemas formaadis ajateenistus kuluks naistele ära. Selle eesmärk oleks anda ka naistele elementaarsed oskused kriisiolukordades hakkamasaamiseks ning samuti anda naistele aimu, milleks nad võimelised on. Ka Iisraelis, kus on ajateenistus naistele kohustuslik, teenivad naised lühemat aega kui mehed (Harel-Shalev 2021: 2).

Tiiu (48a) leidis samuti, et lisaks kodanikukohuse täitmisele annaks see naistele hea kogemuse ja õpetaks vastupidavust.

Selline elementaarne hakkamasaamine, seesama niisugune kogemus, et kui sa oled külmas ja märjas ja sa pead minema veel 20 kilomeetrit edasi, et sa siis ei kukuks põõsasse ja hakkaks nutma, vaid läheksid selle 20 kilomeetrit ikkagi ja jõuaksid kohale. Et ma arvan, et seda, seda niisugust kogemust, sellest on, ma arvan, kõigil elus kasu. (Tiiu, 48a)

Informantide aruteludes peegeldus liberaalfeministlik lähenemine, mille kohaselt peaksid õigused ja kohustused olema soost sõltumatud ning naistel peaks olema meestega võrdne ligipääs militaarvaldkonnale (Duncanson ja Woodward 2016: 6).

Ajateenistust pooldavad informandid ei pidanud võimalikku emadust või laste saamist piisavaks põhjuseks, miks naised peaksid ajateenistusest kõrvale jääma. Kuigi militaarvaldkonna mõju viljakusele ja pereplaneerimisele on käsitletud mitmetes uuringutes (nt Teachman jt 2015; Bradshaw 2023), ei pidanud uuringus osalenud lühiajalist ajateenistust laste planeerimise seisukohast oluliseks takistuseks.

Ja naised on ju, kuidas ma nüüd ütlen... kui ta välja õpetada, siis ta on mehega ju võrdne. Et tähtis on ju see kiirus, oskus, täpsus, kõik. Nad on ju kõik nii nutikad ja tänapäeval eriti, et nad ei hakka ju keegi... nad sünnitavad peale kolmekümnendat eluaastat. (Piibe, 60a)

Tervise Arengu Instituudi (2026) andmetel tõuseb esmasünnitajate keskmine vanus aasta-aastalt ja 2025. aastal ületas see 30 eluaasta piiri.

Liivi (54a) aga arvab, et naistele sellist koormat kohustusliku ajateenistuse näol lisaks panema ei peaks ning et piisaks naiste teadlikkuse tõstmisest riigikaitse osas.

Naistel võiks olla vabatahtlik, et naistel ei peaks olema, sest naistel on elus niigi palju kohustusi ja vastutusi, et. Küll võiks olla riigikaitsetunnid koolis ja selline riigipoolne teadlikkuse kasvatus ikkagi võiks olla. (Liivi, 54a)

Kuigi uuringus osalenute hinnangud naiste kohustuslikule ajateenistusele erinesid, oldi üksmeelel selles, et naiste roll riigikaitstes võiks olla senisest suurem. Ka Kiili (2017) uuringus, kus enamus osalenutest ei pooldanud kohustuslikku ajateenistust naistele, oldi seda meelt, et võimalus selleks peaks naistel kindlasti olema.

Siinses uuringus peeti oluliseks nii riigikaitsealase teadlikkuse tõstmist kui ka võimaluste loomist erinevates rollides panustamiseks. Informantide käsitlustes ei nähtud naisi enam pelgalt toetavas või hoolitsevas rollis, vaid aktiivsete osalistena riigi julgeoleku tagamisel ja kriisidesse panustamisel.

5.3. Sõjaajaroll ja vastutus pereliikmete pärast

Alates 2026. aastast tuleb igal naiskodukaitsjal valida endale ametikoht sõja- või kriisiajaks. Panustamisvõimalusi tuleb iga aastaga aina juurde ning paljud uued ametikohad ei eelda tegutsemist ei rindel ega ka otseselt tagalas, vaid kätkevad endas hoopis tsiviilisikutega toimetamist (NKK 2026).

Kui peres on väikesed lapsed, mõjutab see paratamatult vanemate prioriteete ja otsuseid. Nii kinnitas Hele (47a), et võimaliku sõjalise kriisi puhkedes on tema jaoks kõige olulisem lapsed ohutusse kohta saada. Sellest tulenevalt pole Hele endale ka sõjaaja ametikohta võtnud.

No praegu ma ikkagi, see on ka üks põhjus, miks ma ei ole seda mingit ametikohta võtnud, on see, et kui mul lapsed on piisavalt veel noh, sellises vanuses veel, et ma tegelikult ei tahaks, et nad jääksid sõjajalgu. Ja siis ma ikkagi võtaks ja läheks minema, kui see on võimalik. (Hele, 47a)

Alaealisi lapsi, kelle eest vastutada, oli veel mitmel uuringus osalenud liikmel. Lisaks tunti muret lastelaste, vanemate ning ka koduloomade pärast. Kõige rohkem muretseti naissoost

pereliikmete pärast, sest laste järel on just naised üks kõige haavatavam ühiskonnagrupp ja seda eriti sõjaolukorras. (UN Women 2024)

Ütleme siis, lapsed ja naised, et nagu nende pärast ju kardetakse, et kui lapsed ja naised ei pääse kusagile peitu või ära, et noh, vaenlane on ju hirmus tegelane. /.../ No eks ikka kardad jah, mitte nii väga enda pärast kui teiste pärast. Et ise oled, vot, nüüd siin on see vanus pluss, et sul on elu ju elatud, pole midagi muretseda. Aga jah, aga lihtsalt, et oma laste ja lastelaste pärast. Noh, pojad on pojad, aga just et miniad. (Piibe, 60a.)

Piibe jutust ilmneb, et kriisiolukorras nihkub turvalisuse tajumine individualistlikult enesekaitselt lähedaste kaitsmisele. See on kooskõlas feministliku hoolitsuseetika lähenemisega, mille kohaselt moraalseid valikuid kujundavad eelkõige vastastikused sõltuvussuhted ning vastutus teiste heaolu eest (Branicki 2020). Samuti seostub Piibe jutus kõrgem vanus vähenenud murega isikliku turvalisuse pärast.

Informantide kirjeldustest ilmnes, et võimaliku kriisi korral nähakse enda esmase vastutusena lähedaste turvalisuse tagamist. Alles seejärel mõeldakse oma võimalikule rollile riigikaitses või kriisitegevustes. See peegeldab hästi hoolitsusvastutuse keskset rolli kriisiolukordadega seotud otsustes.

Sõjaaja ametikoht või kriisirooll oli olemas 7 uuringus osalenud liikmel (töö trükkimineku ajaks juba 8 liikmel). Üks liige plaanis lastega lahkuda ja ülejäänud 2 liiget polnud erinevatel põhjustel jõudnud veel endale üksust valida, aga nad olid sellele vaatamata entusiastlikud ja valmis vastavalt vajadusele ja enda oskustele panustama.

Et noh, et ma olen kaalunud nii ja teisiti, onju, aga noh, ühesõnaga lõpuks on ikkagi see, et minu mees ütles, et kui mingi jama peaks olema, siis tema paneb lapsed auto peale, enne Saksamaalt seisma ei jää. Et sellisel juhul ma tean, et noh, et ma saadan pere teele ja siis ma jään üksi Eestisse. Aga ma ei ole otsustanud veel, mida ma siis pihta hakkan, kui ma siia üksi maha jään. Küll leitakse midagi. Ei, kindlasti selles mõttes, et ma päriselt arvan, et noh, minusugustest on ka kasu. Vajadusel, ma ei tea, teen süüa, parandan sokke. (Tiiu, 48a)

Et ma ei tea, mul selline tunne, et läheks täitsa nagu julmalt läheks kohale ja ootaks, mis mulle pakutakse. Et ma võin lihtsalt niisama nimesid ka kirja panna, kui vaja. (Piibe, 60a)

Neil uuringus osalenud liikmetel, kellel oli kindel ametikoht, oli selge, kuidas nad võimaliku häire korral toimima peavad, ja enamikul oli valmis mõeldud ka see, mis nende perest ja lähedastest ning kodust ja koduloomadest sellises olukorras saab.

No meil on perel Läänemaal üks korter. /.../. Et see oleks nagu meie võib-olla selline sihtpunkt, kuhu ema ja ämm ja lapsed mehega siis kupatada. (Ella, 42a)

Endale sõja-või kriisirolli valinud liikmed teadvustasid, et vajadusel on neil kohustus üksusega välja minna ja nad olid sellega ka oma lähedased kurssi viinud. Siiski juleti mõtiskleda ka selle üle, et reaalse ohuolukorra puhul ei tea me keegi, kuidas me tegelikult käitume.

No ma, ma ilmselt nagu pean siiski minema, Et noh, seda ma tean, mismoodi ma oma kodu pean jätma ja ma tean, kellele ma nagu teavituse annan ja ma lähen, mu pereliikmed ju teavad, et ma lähen./.../ Aga ega me ju tegelikult ei tea, kuidas me käitume mingisuguses kriisiolukorras, et me võime mõelda, et me käitume nii, aga et võib-olla kui öeldakse, et nii, nüüd on Vene väed siin, võib-olla ma olen esimene, kes paneb päkkade välkudes minema. Ma praegu arvan küll, et mina ei lähe kuhugi, ma kaitsen ja ma teen, aga ma ei tea ju. (Mirje, 51a)

Mai (54a) polnud endale veel sõjaaja ametikohta valinud, aga tal olid võimalikud variandid juba välja vaadatud. Mai mees ja poeg ei olnud tervislikel põhjustel ajateenistuseks kõlblikud, kuigi nad ise väga tahtsid minna, ning seetõttu arvab Mai, et sõjalise kriisi tekkides oleks nemadki valmis rindele minema. Ema ja vanaemana ei vaataks ta oma poja rindeleminekule muidugi rahuliku pilguga ning ta loodab väga, et sellist olukorda ei teki.

Ma arvan, et kui tõesti on see kriisihetk käes, kus peakski nagu võitlusse minema, et, et ma usun, et mul mees läheks, kuigi ta noh, sõjaväeteenistuses pole käinud, aga, noh, sest pole hullu. Ja ma arvan ka, et mul poeg oleks valmis minema, kuigi ma ei tahaks seda näha, et ta sinna peaks minema, sest et ma olen juba kolm kuud vanaema ja see on nagu, see on nagu see, mis paneb mõtlema, et annaks jumal, et ei peaks sihukesi valikuid tegema. (Mai, 54a)

Kõik uuringus osalenud liikmed, kellel oli sõja- või kriisiaja ametikoht, arvasid, et nad on vajadusel valmis oma rolli täitma. Ka need uuringus osalenud, kes polnud intervjuude toimumise hetkel veel oma valikut teinud, olid kindlal seisukohal, et nad tulevad kriisiolukorras välja ning kui neil ei peaks selleks hetkeks veel ametikohta olema, siis aitavad nad vastavalt oma oskustele ja vajadustele.

Informantide käsitlustes ei vastandunud hooldusvastutus ja riigikaitseesse panustamine, vaid need esinesid paralleelselt ning mõlemad mõjutasid kriisiolukordadega seotud otsuseid. Riigikaitseesse panustamist ei nähtud üksnes sõjalise tegevusena, vaid laiemalt võimalusena kaitsta lähedasi, toetada kogukonda ja panustada ühiskondlikku turvalisusse.

Siinse töö tulemused kattuvad mitmes aspektis Clemente (2023) uuringuga, kus samuti toodi NKKga liitumise motiividena välja soov omandada uusi oskusi, panustada ühiskonda ning suurendada kriisivalmidust. Ka Clemente töö ilmnes, et naised ei otsinud tingimata militaarset karjääri, vaid võimalusi panustada riigikaitseesse teisel viisil. Samas oli Clemente käsitluses olulisel kohal huvi militaarvaldkonna vastu, samas kui siinses uuringus tõusis esile vajadus taastada kontrollitunne ja tegutsemisvõime ebakindlas julgeolekuolukorras. Lisaks kerkisid tugevamalt esile kollektiivse sõjamälu, hooldusvastutuse ja kodanikuvastutuse teemad, mida varasemates NKK-d käsitlevates uuringutes pole nii põhjalikult käsitletud.

Kokkuvõte

Venemaa täiemahuline rünnak Ukraina vastu 24. veebruaril 2022 tõi teravalt esile Eesti julgeoleku küsimuse ning ajendas paljusid naisi liituma vabatahtliku riigikaitseorganisatsiooni Naiskodukaitsega.

Töö eesmärk oli selgitada, millised olid pärast 24. veebruari 2022 Naiskodukaitsega liitunud naiste peamised motiivid ning kuidas nad hindavad oma kriisivalmidust. Lisaks uuriti, millisena näevad tugeva välise julgeolekuohu mõjul organisatsiooniga liitunud naised oma rolli riigikaitstes ja militaarsüsteemis laiemalt.

Uuring põhineb kümnel poolstruktureeritud intervjuul Naiskodukaitse Tartu ringkonna liikmetega vanuses 38–60 aastat, kes liitusid organisatsiooniga pärast 24. veebruari 2022. Kõigil uuringus osalenutel oli läbitud baasväljaõpe ning olemas ettekujutus võimalikest panustamisviisidest organisatsioonis. Kõigil peale ühe informandi oli otseseks liitumisajendiks Venemaa täiemahuline rünnak Ukraina vastu.

Peamiste liitumismotiividena tõid uuringus osalenud välja vajaduse omandada uusi teadmisi ja oskusi muutunud julgeolekuolukorras, et võimaliku kriisi korral ise paremini toime tulla ja teisi aidata. Samuti tuli välja soov taastada kontrollitunne ja tegutsemisvõime, leevendada sõjaärevust ning suurendada sotsiaalset võrgustikku ja kuuluvustunnet. Olulist rolli mängisid ka kollektiivne sõjamälu ning kodanikuvastutuse tunnetus.

Kriisivalmiduse osas leidsid uuringus osalenud, et kuigi nende valmisolek polnud ideaalne, suudaksid nad vajadusel kriisiolukorras toime tulla. Mitmel informandil olid vajalikud teadmised, oskused ja vahendid osaliselt olemas juba enne organisatsiooniga liitumist, kuid kõik kinnitasid, et Naiskodukaitstes on nende teadmised ja valmisolek märkimisväärselt täienenud.

Enamikul uuringus osalenutest oli olemas sõjaaja või kriisiaja ametikoht ning nad väljendasid valmisolekut vajaduse korral oma rolli täita ja vastavalt ametikohale tegutseda. Samuti leiti, et naiste roll riigikaitstes võiks tulevikus olla senisest suurem.

Võrreldes varasemate uuringutega Naiskodukaitse kohta, kus on peamiseks liitumismotiiviks olnud huvi militaarvaldkonna vastu, ilmnes siinses töös, et paljud osalejad olid enne organisatsiooniga liitumist militaarvaldkonnast pigem kaugel ning neil puudus varasem kokkupuude või huvi selle vastu. Naiskodukaitsega liituma ajendas eelkõige soov taastada ebakindlas julgeolekuolukorras toimevõime ja tegutsemisvõime. Uuringu tulemused viitavad sellele, et Naiskodukaitsega liitumine ei olnud üksnes reaktsioon julgeolekuohu kasvule ning riigikaitsele panustamist ei käsitletud ainult militaarse tegevusena, vaid laiemalt ühiskondliku vastutuse, kogukondliku toimevõime ja hooldusvastutuse osana. Informantide motivatsioonis põimuvad isiklikud ja kollektiivsed ajendid: soov säilitada tegutsemisvõime, kaitsta lähedasi ning panustada ühiskondlikku turvalisusse. Naiste rolli riigikaitse mõtestati aktiivse ja mitmekülgsena, kus hooldusvastutus ja riigikaitsele panustamine ei olnud vastandlikud, vaid teineteist täiendavad.

Tulemused viitavad ka sellele, et Naiskodukaitse võib toimida sillana militaarvaldkonnast varem eemal olnud naiste ja riigikaitsele panustamise vahel, võimaldades riigikaitset mõtestada laiemalt kui üksnes relvastatud tegevusena.

Siinse uurimuse originaalsus seisneb keskendumises pärast 24. veebruari 2022 Naiskodukaitsega liitunud naiste kogemustele ja tähendusloomele muutunud julgeolekuol, mida Eesti kontekstis on seni vähe uuritud. Töö aitab paremini mõista, kuidas muutunud julgeolekuolukord mõjutab naiste valmisolekut panustada vabatahtlikku riigikaitsele ning kuidas mõtestatakse sellises kontekstis kodanikuvastutust, kriisivalmidust ja naiste rolli riigikaitsele.

Edasised uuringud võiksid võrrelda eri põlvkondade, piirkondade või erineva taustaga Naiskodukaitse liikmete kogemusi ning uurida põhjalikumalt, kuidas mõjutab vabatahtlik riigikaitse tegevus naiste identiteeti, turvatunnet ja ühiskondlikku osalust pikemas perspektiivis. Selline teadmine aitaks paremini mõista vabatahtliku riigikaitse ja laiapindse julgeoleku rolli muutunud julgeolekuolukorras.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Rakendus Tekstiks. <https://tekstiks.ee/> (Vaadatud 20.03 2026).

Kasutatud kirjandus

Aav, K., Joao-Hussar, I. ja Truusa, T.-T. (2026). Best practices of community-based resilience initiatives in Estonia. In R. Smaliukienė, D. Schultz ja V. Giedraitytė (Eds.), *Democratic resilience in the Baltics* (Vol. 2, pp. 209–228). Springer.

Aas, S. (2019). Sooperspektiiv ja sooline võrdsus Eesti Kaitseväes. Magistritöö, Tallinna Tehnikaülikool. TalTech Digikogu.

Adler, R. P. ja Goggin, J. (2005). What do we mean by “civic engagement”? *Journal of transformative education*, 3(3), 236-253.

Aguirre, R. T. ja Bolton, K. M. (2013). Why do they do it? A qualitative interpretive meta-synthesis of crisis volunteers' motivations. *Social Work Research*, 37(4), 327-338.

Ahlbäck, A., Sundevall, F. ja Hjertquist, J. (2024). A Nordic model of gender and military work? Labour demand, gender equality and women's integration in the armed forces of Denmark, Finland, Norway and Sweden. *Scandinavian Economic History Review*, 72(1), 49–66.

Alexander, D. (2002). From civil defence to civil protection—and back again. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 11(3), 209-213.

Alexander, D. E. (2018). A role in response: the place of voluntarism in emergency organisation. *Alert*, 23-26.

American Anthropological Association. (2012). *Principles of Professional Responsibility*. American Anthropological Association. <https://americananthro.org/about/policies/statement-on-ethics/> (Vaadatud 20.12.2025).

Annist, A. ja Kaaristo, M. (Toim.). (2017). *Sotsiaal- ja kultuuriantropoloogia: õpik kõrgkoolidele*. TLÜ Kirjastus.

- Arvanitidis, P. A. (2017). The concept and determinants of civic engagement. *Human Affairs*, 27(3), 252–272.
- Bai, H., Euh, H., Federico, C. M. ja Borgida, E. (2014). Thou shalt not kill, unless it is not a human: Target dehumanization may influence decision difficulty and response patterns for moral dilemmas. *Personality and Individual Differences*, 70, 183–189.
- Boin, A., Hart, P. T., Stern, E. ja Sundelius, B. (2017). *The politics of crisis management*. Cambridge University Press.
- Bjorkman, E. (2023). We're still arguing over women in the military? *Defense One*. <https://www.defenseone.com/ideas/2023/06/were-still-arguing-over-women-military/387444/> (Vaadatud 22.05.2026).
- Bracke, M. A., Bullock, J. C., Morris, P. ja Schulz, K. (2021). Reconsidering feminism since 1945 through encounter, translation, and resignification: Towards a historical narrative. In *Translating Feminism: Interdisciplinary Approaches to Text, Place and Agency* (pp. 1-42). Springer International Publishing.
- Bradshaw, R. A. (2023). Gender-Specific Care, Fertility Health, and Family Planning in the Military Health System: A Case Study Exploring the Barriers That Impact Retention of the Female Navy Nurse Corps Officer. Doktoritöö, Baylor University.
- Branicki, L. J. (2020). COVID-19, ethics of care and feminist crisis management. *Gender, Work and Organization*, 27(5), 872–883.
- Burnell, K. J., Coleman, P. G. ja Hunt, N. (2010). Coping with traumatic memories: Second World War veterans' experiences of social support in relation to the narrative coherence of war memories. *Ageing and Society*, 30(1), 57–78.
- Capstick, A. ja Clegg, D. (2013). Behind the stiff upper lip: War narratives of older men with dementia. *Journal of War and Culture Studies*, 6(3), 239–254.
- Cavalcante, C. E., Souza, W. J. de ja Mól, A. L. R. (2015). Motivação de voluntários: proposição de um modelo teórico. *RAM. Revista de Administração Mackenzie*, 16(1), 124–156.

- Cheng, X. ja Kim, B. (2022). The study of middle-aged female volunteers on their volunteer satisfaction and their willingness to continue participating in volunteer activities according to their motives. *Journal of the Korea Entertainment Industry Association*, 16(7), 351–362.
- Clary, E. G., Snyder, M., Ridge, R. D., Copeland, J., Stukas, A. A., Haugen, J. ja Miene, P. (1998). Understanding and assessing the motivations of volunteers: a functional approach. *Journal of personality and social psychology*, 74(6), 1516 - 1530.
- Clary, E. G. ja Snyder, M. (1999). The motivations to volunteer: Theoretical and practical considerations. *Current Directions in Psychological Science*, 8(5), 156–159.
- Clemente, C. (2023). “Be ready to defend to the best of your ability.” Motivations of women to join civil defence: The case of Estonia and the Naiskodukaitse (Women’s Voluntary Defence Organization). Master’s thesis, Johan Skytte Institute of Political Studies, Faculty of Social Sciences, University of Tartu.
- Cnaan, R. A. ja Goldberg-Glen, R. S. (1991). Measuring motivation to volunteer in human services. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 27(3), 269-284.
- Cnaan, R. A., Handy, F. ja Wadsworth, M. (1996). Defining who is a volunteer: Conceptual and empirical considerations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 25(3), 364–383.
- Duncanson, C. ja Woodward, R. (2016). Regendering the military: Theorizing women’s military participation. *Security dialogue*, 47(1), 3-21.
- Eagly, A. H. ja Carli, L. L. (2018). Women and the labyrinth of leadership. In *Contemporary issues in leadership* (pp. 147-162). Routledge.
- Edwards, D. (2005). Motivation to volunteer: A case study of the Edinburgh International Magic Festival. *International Journal of Event Management Research*, 1(2), 31–44.
- Eesti Vabariigi põhiseadus. (1992). RT 1992, 26, 349. <https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002> (Vaadatud 22.03.2026).

Elering. (2025). Laupäeval lahutab Eesti end Venemaa juhitud elektrivõrgust. <https://elering.ee/artikkel/laupaeval-lahutab-eesti-end-venemaa-juhitud-elektrivorgust> (Vaadatud 27.12.2025).

Ferris, E. (2012). Future directions in civil-military responses to natural disasters (Paper 05/2012). Australian Civil-Military Centre.

Frisch, M. B. ja Gerrard, M. (1981). Natural helping systems: A survey of Red Cross volunteers. *American Journal of Community Psychology*, 9(5), 567.

Försvarsutbildarna. <https://www.forsvarsutbildarna.se> (Vaadatud 12.04 2026).

Girard, C. (2025). Cultural information dynamics and the rise of women in Norway's state and military. *Humanities and Social Sciences Communications*, 12, 29.

Goldstein, D. S. (2010). Adrenal responses to stress. *Cellular and Molecular Neurobiology*, 30(8), 1433–1440.

Goniewicz, K., Goniewicz, M. ja Burkle Jr, F. M. (2019). The Territorial Defence Force in disaster response in Poland: civil-military collaboration during a state of emergency. *Sustainability*, 11(2), 487.

Gopal, P. (2023). Hegemonic masculinity and militarised femininity: Military, women and combat. *Journal of Thematic Analysis*, 4(1), 33-44.

Harel-Shalev, A. (2021). Women in the Military in Israel. In *The Palgrave International Handbook of Israel* (pp. 1-13). Springer Singapore.

Heilman, M. E. (2012). Gender stereotypes and workplace bias. *Research in Organizational Behavior*, 32, 113–135.

Heimevernet. <https://www.forsvaret.no/heimevernet> Vaadatud 12.12 2025

Hickes Lundquist, J. ja Smith, H. L. (2005). Family formation among women in the US military: Evidence from the NLSY. *Journal of Marriage and Family*, 67(1), 1-13.

Hirschberger, G. (2018). Collective trauma and the social construction of meaning. *Frontiers in psychology*, 9, 351992.

Hisato, T., Nandy, S., Monga, E. M., Sytek, P., Abouzid, M. ja Ahmed, A. A. (2023). Psychological distress among healthcare students in Poland from COVID-19 to war on Ukraine: a cross-sectional exploratory study. *Frontiers in Public Health*, 11, 1186442.

Hjemmevaernet. <https://www.hjemmevaernet.dk/> (Vaadatud 12.12.2025).

Holman, E. A., Garfin, D. R., Lubens, P. ja Silver, R. C. (2020). Media exposure to collective trauma, mental health, and functioning: Does it matter what you see? *Clinical Psychological Science*, 8(1), 111–124.

Husnina, N., Asmuni, A. ja Ismail, I. A. (2017). Theoretical framework of predictors volunteering behavior. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 7(6), 739-748.

International Committee of the Red Cross (2026). *Our history*. *International Committee of the Red Cross*, <https://www.icrc.org/en/our-history> (Vaadatud 23.03.2026).

Jürjo, M. (2006). Õed Soome lahe kahelt kaldalt – Lotta Svärd ja Naiskodukaitse. *Kultuur ja Elu*, 4, 48–51. https://kultuur.elu.ee/ke486_lotad.htm (Vaadatud 21.05.2026).

Kaitseministeerium. (2024). Laiapindne riigikaitse. <https://kaitseministeerium.ee/et/eesmargid-tegevused/laiapindne-riigikaitse>

Kaitseministeerium. (2025). 15-19 aastaste noorte küsitlus riigikaitse teemadel. <https://nooredkotkad.ee/dokumendid/arvamusuuring/>

Kaitseressursside Amet. <https://kra.ee/> (Vaadatud 21.04.2026).

Kaitsevägi. (2019). Naisena ajateenistusse? Kaitsevägi. <https://mil.ee/ajateenistus/naisena-ajateenistusse/> (Vaadatud 22.01.2026)

Kamri, K. A., Ismail, M. M., Fee, L. Y., Samsu, K. H. K., Yunan, N. S. M., Yunus, M. M. ja Din, H. A. M. (2025). A Systematic Literature Review on Motivation of Volunteerism. *International Journal of Research and Innovation in Social Science*, 9(3), 4942-4955.

Kannike, A. (2006). Creating cultural continuity in the domestic realm: The case of Soviet Estonia. *Journal of Baltic Studies*, 37(3), 329–345.

Kiili, S. (2017). Naised Eesti kaitsestruktuurides. Analüüs. Rahvusvaheline Kaitseuuringute keskus.

Latvijas Republikas Zemessardze. <https://www.zs.mil.lv/lv> Vaadatud 12.12 2025.

Lawrence-Wood, E., Kumar, S., Cromptvoets, S., Fosh, B. G., Rahmanian, H., Jones, L. ja Neuhaus, S. (2016). A systematic review of the impacts of active military service on sexual and reproductive health outcomes among servicewomen and female veterans of armed forces. *Journal of Military and Veterans Health*, 24(3), 34-55.

Lapénaitė, M. (2022). Motives for women's participation in military conflicts: The Ukrainian case. *Politologija*, 103(3), 75–108.

Li, Y., & Ferraro, K. F. (2006). Volunteering and psychological well-being: A 10-year longitudinal study. *The Journals of Gerontology: Series B*, 61(1), S50–S59.

Lietuvos kariuomenė. <https://kariuomene.lt> (Vaadatud 12.12 2025).

Life in Denmark. (2026) <https://lifeindenmark.borger.dk/rights/military-service-in-denmark> (Vaadatud 17.04 2026).

Loken, M. ja Matfess, H. (2023). Women in war: Feminist perspectives on gender and armed conflict. *International Affairs*, 99(6), 1–19.

Malešević, S. (2010). *The sociology of war and violence*. Cambridge University Press.

Marinica, B. V. ja Negru-Subtirica, O. (2023). Civic engagement during times of crisis: Personal motivations of Romanian adults at the onset of the war in Ukraine. *Cognition, Brain, Behavior*, 27(2).

Masso, J., Järve, K. ja Noorkõiv, R. (2002). Labour market flexibility and employment restructuring in Estonia. Eesti Pank. https://haldus.eestipank.ee/sites/default/files/publication/en/WorkingPapers/2002/index_6.pdf

Monga, M. (2006). Measuring motivation to volunteer for special events. *Event Management*, 10(1), 47-61.

Moraes, J. (2021). Typology of resilience: The case of Estonia. Magistritöö, Tartu ülikool.

Mölder, H. ja Sazonov, V. (2025). Ülevaade. Venemaa strateegiline mõjutustegevus Eestis 2020–2025. ERR uudisteportaal. <https://www.err.ee/1609772139/ulevaade-venemaa-strateegiline-mojutustegevus-eestis-2020-2025>. (Vaadatud 1.05 2026).

Naiskodukaitse. <https://www.naiskodukaitse.ee/> (Vaadatud 12.12 2025).

Nečasová, M., Preiss, M., Ulčák, D., Rektor, I., Prokopová, A. ja Fňášková, M. (2026). Long-term psychological effects of war trauma and migration: An interpretative phenomenological analysis of Balkan war survivors. *BMC Psychology*, 14, Article 253.

Niebuur, J., van Lente, L., Liefbroer, A. C., Steverink, N. ja Smidt, N. (2018). Determinants of participation in voluntary work: A systematic review and meta-analysis of longitudinal cohort studies. *BMC Public Health*, 18, 1213.

Norges Lotteforbund. <https://www.lottene.no> (Vaadatud 12.12.2025).

Omoto, A. M. ja Snyder, M. (1995). Sustained helping without obligation: Motivation, longevity of service, and perceived attitude change among AIDS volunteers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(4), 671–686.

Padaoru lumevangid pääsesid Tallinna poole liikuma. (2010). *ERR*, 10.12. <https://www.err.ee/413935/padaoru-lumevangid-paasesid-tallinna-poole-liikuma> (Vaadatud 1.04.2026).

Persson, A., ja Sundevall, F. (2019). Conscripting women: gender, soldiering, and military service in Sweden 1965–2018. *Women's History Review*, 28(7), 1039–1056.

Pfefferbaum, B., Newman, E., Nelson, S. D., Nitiéma, P., Pfefferbaum, R. L., ja Rahman, A. (2014). Disaster media coverage and psychological outcomes: Descriptive findings in the extant research. *Current Psychiatry Reports*, 16(9), 464.

Politi, E., Gale, J., Roblain, A., Bobowik, M., ja Green, E. G. (2023). Who is willing to help Ukrainian refugees and why? The role of individual prosocial dispositions

andsuperordinate European identity. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 33(4), 940–953.

Post, C., Latu, I. M., ja Belkin, L. Y. (2019). A female leadership trust advantage in times of crisis: Under what conditions? *Psychology of Women Quarterly*, 43(2), 215–231.

Pärtel, K. (2014). Mees- ja naiskaitseväelaste hoiakud seoses naiste ja meeste rollidega ühiskonnas ning kaitseväes kui totaalses institutsioonis. Magistritöö. Tallinna Ülikool, Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.

Päästeamet. (2025a). *Elanikkonnakaitse – hoiakud ja teadlikkus kriisivalmiduse osas*. Päästeamet. <https://www.rescue.ee/files/Uuringud/kriisivalmiduse-aruanne-05-2025.pdf> (Vaadatud 22.04.2026).

Päästeamet. (2025b). Elektrigeneraatori paigaldamine ja kasutamine – ohutusjuhend. Päästeamet. <https://www.rescue.ee/et/juhend/generaatorite-ohutus> (Vaadatud 22.03.2026).

Päästeamet. <https://www.rescue.ee/et/> (Vaadatud 24.03. 2006).

Reis, J. ja Menezes, S. (2020). Gender Inequalities in the Military Service: A Systematic Literature Review. *Sexuality and Culture*, 24(3).

Riad, A., Drobov, A., Krobot, M., Antalová, N., Alkasaby, M. A., Peřina, A. ja Kořčík, M. (2022). Mental Health Burden of the Russian–Ukrainian War 2022 (RUW-22): Anxiety and Depression Levels among Young Adults in Central Europe. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(14), 8418.

Riigi Infosüsteemi Amet. (2026). Küberturvalisuse aastaraamat 2026. <https://www.ria.ee/...> (Vaadatud 26.04.2026).

Riigikantselei. (2025). Lai riigikaitse. Riigikantselei. <https://www.riigikantselei.ee/lairiigikaitse> (Vaadatud 30.04.2026).

Riigi Teataja. (1993). *Tsiviilisikute sõjajaegse kaitse Genfi (IV) konventsioon, sõlmitud 12. augustil 1949*. RT II 1999, 20, 120. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13059946> (Vaadatud 21.05.2026).

- Riigi Teataja. (2017). *Hädaolukorra seadus*. RT I, 17.05.2020, 3. <https://www.riigiteataja.ee/akt/117052020003> (Vaadatud 21.05.2026).
- Seniõkiv, G. ja Teperik, D. (2015). Tallinna ja Ida-Viru eestivene noorte hoiakud riigikaitse suhtes. Tallinn: Programm "Sinu riigi kaitse".
- Sergent, K. ja Stajkovic, A. D. (2020). Women's leadership is associated with fewer deaths during the COVID-19 crisis: Quantitative and qualitative analyses of United States governors. *Journal of Applied Psychology*, 105(8), 771.
- Siebold, G. L. (2007). The essence of military group cohesion. *Armed Forces ja Society*, 33(2), 286–295.
- Siseministeerium. (2021). *Sidusa Eesti arengukava 2021–2030*. Siseministeerium. <https://www.siseministeerium.ee/sidest> (Vaadatud 23.03.2026).
- Siseministeerium. (2024). *Elanikkonnakaitse tegevuskava 2024–2027*. <https://kriis.ee/...> (Vaadatud 30.04.2026).
- Stafford, J. (2012). “Stay at home”: The politics of nuclear civil defence, 1968–83. *Twentieth Century British History*, 23(3), 383–407.
- Startseva, O. (2024). Civic duty to serve in the army from a human rights perspective: Cases of Azerbaijan, Lithuania and Russia. Magistritöö. Central European University. https://www.etd.ceu.edu/2024/startseva_olga.pdf
- Stukas, A. A., Daly, M. ja Cowling, M. J. (2005). Volunteerism and social capital: A functional approach. *Australian Journal on Volunteering*, 10(2), 35-44.
- Subert, M. (2020). A gender-sensitive approach to US crisis communication for COVID-19 and beyond. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 28(4), 487-489.
- Svenska Lottakåren. <https://www.svenskalottakaren.se/> (Vaadatud 12.12 2025).
- Teachman, J., Tedrow, L. ja Anderson, C. (2015). The relationship between military service and childbearing for men and women. *Sociological Perspectives*, 58(4), 595-608.

- Tervise Arengu Instituut. (2026). Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas: sünnitajad vanuse ja elukoha järgi (SR54). https://statistika.tai.ee/pxweb/et/Andmebaas/Andmebaas_01Rahvastik_02Synnid/ (Vaadatud 22.05.2026)
- Theiss-Morse, E. ja Hibbing, J. R. (2005). Citizenship and civic engagement. *Annual Review of Political Science*, 8(1), 227–249.
- Transpordiamet ja kaitsevägi varistasid vana Halinga raudteeviadukti. (2026). *ERR*. 2.04. <https://www.err.ee/1609984282/transpordiamet-ja-kaitsevagi-varistasid-vana-halinga-raudteeviadukti> (Vaadatud 2.04 2026).
- Tremmel, M. ja Wahl, I. (2023). Gender stereotypes in leadership: Analyzing the content and evaluation of stereotypes about typical, male, and female leaders. *Frontiers in Psychology*, 14, 1034258.
- Українська добровольча армія. <https://uda-army.com.ua/> (Vaadatud 25.04 2026).
- Українська жіноча варта. <https://uavarta.org/> (Vaadatud 25.04 2026).
- UN Women. (2024). War on women: The proportion of women killed in armed conflicts doubled in 2023. UN Women <https://www.unwomen.org/en/news-stories/press-release/2024/10/war-on-women-women-killed-in-armed-conflicts-double-in-2023> (Vaadatud 22.05. 2026).
- Wilson, J. (2000). Volunteering. *Annual Review of Sociology*, 26, 215–240.
- Wilson, J. ja Musick, M. (1997). Who cares? Toward an integrated theory of volunteer work. *American sociological review*, 694-713.
- Wilson, S. E. ja Ruger, W. (2020). Military Service, Combat Experience, and Civic Participation. *Armed Forces ja Society*, 47(3), 551-585.
- Ülemiste järvele maandunud lennuk vajus osaliselt läbi jää. (2010). *ERR*, 18.03. <https://www.err.ee/401586/ulemiste-jarvele-maandunud-lennuk-vajus-osaliselt-labi-jaa> (Vaadatud 1.04 2026).

Summary

Russia's full-scale invasion of Ukraine on 24 February 2022 raised security concerns in Estonia and encouraged many women to join the voluntary defence organisation Naiskodukaitse (Women's Voluntary Defence Organization). The aim of this bachelor's thesis was to explore the motivations of women who joined Naiskodukaitse after 24 February 2022, their perceptions of crisis preparedness, and their understanding of women's role in national defence and the military system more broadly.

The study is based on ten semi-structured interviews conducted with members of the Tartu district of Naiskodukaitse who joined the organisation after 24 February 2022. The findings show that the main motivations for joining were the need to acquire new knowledge and skills, improve preparedness for possible crises, reduce war-related anxiety, restore a sense of control and the ability to act, and strengthen social networks and a sense of belonging. Collective war memory and civic responsibility also played an important role.

The results indicate that many participants had previously been distant from military matters and did not join due to prior military interest. Instead, joining Naiskodukaitse was primarily seen as a way to regain agency in an uncertain security environment and contribute to society. National defence was understood not only as military activity but also as civic responsibility, community resilience, and care-related responsibilities.

The study suggests that Naiskodukaitse may serve as a bridge between women previously outside the military sphere and participation in national defence, allowing defence to be understood more broadly than armed activity alone. The originality of the study lies in its focus on women who joined after 24 February 2022 and on how a major external security shock shaped their motivations and experiences.

Lisa

Küsimuskava

Üldised andmed

Vanus:

Amet/tegevusvaldkond:

Kas oled nõus, et sinu kuulumine Naiskodukaitse Tartu ringkonda on avalik info?

Kirjelda ennast: iseloom ja huvid. Milliseid külgi pead ise oluliseks enda juures välja tuua?

Kas sinu peres või suguvõsas on olnud kokkupuudet riigikaitse või vabatahtlikkusega? Kas ja kuidas see sind mõjutanud on?

Kui palju sa igapäevaste uudistega kursis oled? Milliseid uudiseid jälgid?

Naiskodukaitse

1. Millal ja miks liitusid naiskodukaitsega? Mis roll oli Ukraina sõjal?

2. Mida sa teadsid enne liitumist Naiskodukaitsest? Mis mulje organisatsioonist jäi?

Kas sul oli varasemalt tuttavaid NKKs?

3. Kui vaadata NKK põhikirja, siis millised seal välja toodud ülesanded on sinu jaoks kõige südamelähedasemad ja olulisemad?

(Väljavõtte põhikirjast: *NKK annab oma panuse riigikaitse ja ühiskonna arengusse Kaitseliidu ülesannete täitmises osalemise, kodanike harimise ning isamaaliste traditsioonide hoidmise kaudu*

NKK ülesanded on:

- 1. osaleda Eesti iseseisvuse ja põhiseadusliku korra kaitsmises ja kodanike julgeoleku kindlustamises;*
- 2. levitada isamaalisi aateid ja süvendada rahvuslikke tundeid Eesti rahvas;*
- 3. aidata kaasa rahva kaitsetahte kasvatamisele;*
- 4. koolitada oma liikmeid, õpetades neid välja vajalike erialaste tegevuste jaoks ja suurendades nende toimetulekuvõimet hädaolukordades;*
- 5. suurendada kodanikualgatusliku tegevuse kaudu naiste ühiskondlikku aktiivsust;*
- 6. pakkuda liikmetele ja elanikkonnale võimalusi ja väljaõpet toimetuleku parandamiseks erinevates kriisiolukordades;*
- 7. väärtustada keskkonnasäästlikku eluviisi.)*

4. Milliseid õppusi ja koolitusi sa NKKs läbinud oled? Mis on kõige rohkem meeldinud ja mis on keerulised olnud?
5. Millisesse erialarühma/toimkonda ja/või üksusesse kuulud?
6. Kas mingid su harjumused ja veendumused on aja jooksul – võrreldes nt enne NKKga liitumist – muutunud? Kuidas ja miks?
7. Kas mingid NKK väärtused ja põhimõtted lähevad vastuollu sinu isiklike veendumuste või maailmavaatega?
8. Mis sind motiveerib NKKsse ja riigikaitseesse panustama?

Kodanikukohus ja - vastutus

1. Kas sa kuulud veel mõnda vabatahtlikku ühingusse, MTÜsse vms organisatsiooni?
2. Kas sa oled kunagi osalenud mõnel kodanikualgatusel või meeleavaldusel – nt Teeme Ära, protest tselluloosivabriku vastu vms? *(kodanikualgatus on igasugune avaliku võimu institutsioonide väline algatus mõne eluvaldkonna edendamiseks ja poliitiliste otsuste mõjutamiseks)*
3. Kuidas sina kodanikukohust/kodanikuvastutust mõistad?
4. Kas kodanikualgatused on efektiivne viis oma eesmärkide saavutamiseks/kas need õigustavad ennast? Millised kodanikualgatused on efektiivsemad ja millised mitte?
5. Mida sa arvad kodanikuühiskonnast Eestis?
6. Mis võiks olla kodanikuühiskonna roll kriisideks valmistumisel ja ebakindlatel perioodidel?
7. Milline on sinu võimekus kriisiolukorras hakkama saamiseks?

Riigikaitse ja valmidus osaleda kaitsetegevuses

1. Kas ajateenistus Eestis peaks olema kohustuslik või võiks olla vabatahtlik? Kas ajateenistus peaks naistele kohustuslik olema? Mida arvad alternatiividest nt asendusteenistusest?
2. Millisena näed enda rolli riigikaitstes sõjaajal?
3. Kuidas toimiksid, kui peaks tekkima olukord Eesti iseseisvust kaitsta?
4. Kas ja millistel juhtudel näed vajadust relvastatud vastupanuks? Kas sinu seisukoht on aja jooksul muutunud (enne 24.02 2022)?
5. Kuidas suhtud vägivaldatusse vastupanusse? Kas ja millal see võiks otstarbekas olla?

6. Kas ja mis juhtudel oleks mõistlik anda järgi või minna vastasega pigem kompromissile? Nt kas Ukrainal oleks mõistlik loovutada Venemaale mingi piirkond selle nimel, et sõda lõppeks? Kas Eesti võiks sõjaohu korral samamoodi reageerida?

Julgeolek

1. Kui turvaliselt sa ennast hetkel Eestis elades tunned? Kas see muutus pärast 24.02 2022?
2. Mis on sinu arvates Eesti peamine julgeolekutagatis?
3. Kas kuulumine NATOsse annab Eestile julgeoleku seisukohalt eelise või pigem mitte? Kuulumine Euroopa Liitu? Kas su seisukoht on aja jooksul muutunud?
4. Millised kõige suuremad riskid, mis Eestit lähitulevikus ohustada võivad? (nt küberrünnak, ulatuslik sõjaline rünnak, valeinfo levitamine).
5. Milliseks pead praegu Eesti kaitsevõimet? Kas ulatusliku sõjalise rünnaku korral peaksime vastu liitlaste/NATO tulekuni?
6. Kuidas sind on mõjutanud Venemaa-poolsed piiririkumised (hävitajad, droonid). Kas nendele provokatsioonidele reageeriti sinu arvates adekvaatselt?
7. Mis sa arvad, kuidas need sündmused – Ukraina sõda, Venemaa provokatsioonid – on Eesti ühiskonda mõjutanud?
8. Solidaarsus – millest see sõltub, et mingitele riikidele tunneme rohkem kaasa ja tahame aidata?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Ulvi Karu

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

„Kui me ise ei kaitse oma kodumaad, ega siis keegi teine ka seda ei tee”:

kodanikuvastutus ja kriisivalmidus Naiskodukaitse näitel”, mille juhendaja on Keiu Telve, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni

3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Ulvi Karu

26.05 2026